

E. Šmit-Rihberg: KRAJ NA BALKANU¹⁾

Prema podacima koje je za vreme svog boravka u jugoslovenskom zarobljeništvu bivši načelnik Lerovog štaba, E. Šmit-Rihberg, prikupio od preživelih oficira Grupe armija »E« i samog njenog komandanta, general-pukovnika fon Lera, Grupa armija »E« je sredinom 1944, u cilju osiguranja istočnog dela Sredozemlja, bila raspoređena u Grčkoj, a delom u Makedoniji i na grčkim ostrvima. Ona je u to vreme brojala više od 300.000 vojnika, koje je nemačka Vrhovna komanda, bez obzira na nekoliko predloga štaba Grupe armija, sve do ispadanja Rumunije iz rata (krajem avgusta 1944) tvrdoglavo držala na istim položajima, ne uzimajući u obzir izmenjenu situaciju u Sredozemlju i na drugim frontovima. Posle ispadanja Rumunije iz rata nemačka Vrhovna komanda je dozvolila izvesne izmene u borbenom poretku jedinica i preduzela mere za olakšanje povlačenja nemačkih trupa iz istočnog Sredozemlja. Grupa armija je bezuslovno morala da izvuče u Nemačku prvenstveno sve ljudstvo, a po mogućstvu i što više opreme i zaliha.

Najpre je bilo naređeno povlačenje na liniju Krf — Mecovna (Pind) — Olimp, stim da se ostrva drže slabijim delovima. Ispadanjem Bugarske iz rata, u prvim danima septembra, izmenjen je i zadatak Grupe armija. Ona je sa formacijama kopnene vojske imala da uspostavi front na liniji: Severna Albanija, Skoplje, bugarsko-jugoslovenska granica, Gvozdena Kapija na Dunavu. 21 armijski korpus (297 i 181 pd), koji se nalazio na teritoriji Albanije i Crne Gore, bio je već početkom septembra potčinjen Grupi armija. Krajem avgusta, 2-ga tenkowska armija, koja je ranije držala teritoriju

Albanije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Hrvatske, dobila je zadatak da uspostavi front desnim krilom na Dunavu kod Gvozdena Kapije, a levim na Karpatima, u visini Lugoša, tj. da zatvori prazninu koja je, posle ispadanja Rumunije iz rata i poraza nemačkih armija u Besarabiji, nastala između južnog krila nemačkog istočnog fronta i Grupe armija »E«. Međutim, osiguranje jadranske obale u Jugoslaviji i dalje je ostalo u nadležnosti 2-ge tenkowske armije.

Za odbranu šireg rejlona Beograda (južno od Dunava), do dolaska u ovo područje štaba Grupe armija »E«, bila je formirana armiska grupa pod komandom generala Felbera, vojnog zapovednika Jugoistoka. 2-ga tenkowska armija i Grupa armija »E« bile su tada pod komandom glavnog komandanta Jugoistoka generala Vajksa. Posle razbijanja grupe »Felber« pod Beogradom nastala je breša u nemačkom rasporedu i Grupa »E« nije mogla više da računa na povlačenje Vardarsko-meravskom dolinom, već je bila prinuđena da se povlači preko Sandžaka i dolinom Zapadne Morave ka Istočnoj Bosni i Sarajevu, a odavde u Slavoniju i dalje preko Zagreba za Austriju.

*

Knjiga je podeljena u 17 poglavlja. U uvodu pisac konstatuje da je posle oslobođenja Beograda Grupa »E« bila prepuštena sama sebi, bez dotura, u oblasti divljih planina, i da su je svuda vrebali partizani. »Ukoliko su se ovi nalazili pod komandom Tita bili su neumoljivi protivnici, dok su druge partizanske grupe,²⁾ protivnici komunista, bili čas prijatelji, čas neprijatelji« (podvukao A. B.).

¹⁾ Das Ende auf dem Balkan, biblioteka *Die Wehrmacht im Kampf* — sveska 5, izdanje Kurt Vowinkel, Heidelberg.

²⁾ Očigledno je da to nisu bile partizanske grupe, već četnici i druge kvislinske jedinice, — prim. A. B.

U drugom poglavlju pisac daje političku predistoriju Drugog svetskog rata, tj. svoju ocenu odnosa između bivše Jugoslavije i Trećeg Rajha. Ako samo napomenemo da pisac navodi kako je »Stojadinović bio najjača ličnost od osnivanja jugoslovenske države« i da je Hitler u rešavanju Balkanskog pitanja »pokazao izvanrednu političku veštinu«, možemo steći dovoljan utisak o kvalitetu te ocene. U sledećim poglavljima pisac se osvrće na situaciju Grupe armija »E« 1943 i razmatra događaje u Grčkoj u toku povlačenja 1944. Tu se može naći dosta zanimljivih podataka o nemačkim oružanim snagama u Grčkoj: sastavu, kvalitetu, organizaciji komandovanja itd., ali su najinteresantniji plan nemačkog povlačenja iz Grčke i sa Balkana i organizacione mere koje je komanda Grupe »E« preduzela da bi, samo iz Grčke, dovela 300.000 ljudi da »nemačko tle odbrane od upada crvenog talasa koji se valjao sa Istoka«. Dalje pisac iznosi tok dejstava Grupe armija »E«, naročito situaciju Grupe u Makedoniji i Srbiji, zatim teškoće pri povlačenju kroz Sandžak i dolinom Zapadne Morave, prelazak Drine i operacije u Bosni. Posebno je obrađeno dejstvo Grupe »E« u Sremu i Slavoniji, napori da se stabilizuje Sremski front (23 novembra 1944 komanda Grupe »E« primila je na sebe odgovornost i za ovaj front), učešće snaga ove grupe u poslednjoj nemačkoj ofanzivi kod Blatnog Jezera i drugo. U poslednjim glavama obrađeni su događaji u toku aprila i maja 1945 i završne operacije u našoj zemlji, zatim pokušaji Nemaca da spreče naše napredovanje, ocena naše završne ofanzive, itd.

Iz čitavog izlaganja vidi se da pisac uopšte nije proučio nijedan naš doku-

menat i da na svaki način želi da umanji uticaj koji su naša dejstva imala na tok nemačkog povlačenja. On smatra da je naš udar na 369 diviziju u Hercegovini bio najuspešniji poduhvat, da je pojava naših snaga kod Čačka u toku povlačenja delova Grupe »E« dolinom Zapadne Morave imala »izvestan« značaj i da su naša dejstva protiv nemačkih prelaza na Drinu bila nedovoljna.

Ocenjujući naše završne operacije, pisac kaže da su vojnici Grupe »E« »izborili put za otadžbinu... ali su pri pogledu na Alpe, koji su ih pozdravljali, bili ipak natrag otrgnuti u ambis balkanskog zarobljeništva«, iako i sam priznaje da su još pre Alpa mnogi nemački vojnici (pa i najkrupnije jedinice) ostali na Balkanu. On očigledno nije postavio zadatak da razjasni situaciju naših jedinica, naše planove, teškoće sa kojima se naša Armija u to vreme borila i nigde ne navodi neke konkretnije podatke o našim snagama. Iz čitavog njegovog izlaganja vidi se težnja da teškoće Grupe »E« u Jugoslaviji što više baci na »divlje planine Balkana«, teško snabdevanje nemačkih armija, težak pokret usled nedostatka komunikacija, nerazumevanje od strane nemačkih viših komandi za situaciju ove Grupe, itd.

Uopšte se može reći da je čitavo piščevo izlaganje vrlo jednostrano, sa već poznatim gebelsovskim rečnikom, a na izvesnim mestima, u odnosu na našu Armiju, i krajnje neobjektivno. No, i pored toga, ova knjiga — zbog mase konkretnih podataka o nemačkim oružanim snagama u našoj zemlji u drugoj polovini 1944 i u toku 1945 godine — zaslužuje pažnju svih onih koji proučavaju dejstva naše Armije od oslobođenja Beograda do kraja rata.

A. B.

Pukovnik **Burkhart Miler-Hilebrand: NEMAČKO VRHOVNO VOJNO RUKOVODSTVO U POČETKU DRUGOG SVETSKOG RATA**)

U okviru ograničenja koja su Nemačkom posle Prvog svetskog rata propisana Versajskim ugovorom, vrhovno vojno rukovodstvo bilo je oličeno u Rajhsveru, koji je imao samo 100.000 vojnika sa dugoročnom službom (plaćena vojska), a mogao je imati samo kopnenu vojsku i ratnu

mornaricu, ali ne i vazduhoplovstvo. Pod predsednikom republike, koji je ujedno bio i vrhovni komandant, stajao je ministar odbrane. Za vršenje komandne i upravne funkcije nad oružanim snagama ministru narodne odbrane stajale su na raspolaganju sledeće neposredno potčinje-

ne organizacione jedinice: Adutantsko odeljenje, Odeljenje bezbednosti, Pravno i budžetsko odeljenje, kao i dve glavne organizacione jedinice: Rukovodstvo kopnene vojske (*Heeresleitung*) i Rukovodstvo ratne mornarice (*Marineleitung*). Uz četiri pomenuta odeljenja docnije (1926) je formirano još i Odeljenje za oružane snage, da bi se uskoro svih pet objedinilo u jednu upravu, tako da su ministru odbrane bile potčinjene samo tri organizacione jedinice.

Rukovodeće telo kopnene vojske i malo je:

— *Personalnu upravu* koja se bavila popunom, unapređenjima, postavljenjima i službom oficira;

— *Trupnu upravu* (ustvari zamaskirani Generalštab, koji po odredbama Versajskog ugovora nije smeo da postoji) sa Operativnim, Organizacionim, Obaveštajnim i Nastavnim odeljenjem;

— *Administrativnu upravu*, u čiju je nadležnost spadalo snabdevanje novcem, hranom i odećom; nastanjivanje i poligoni; građevinarstvo i lična pitanja svih vojnih službenika;

— *Vojnotehničku upravu*, koja se bavila razvojem, nabavkom i snabdevanjem oružjem, municijom i opremom vojske svih tehničkih grana, i

— *Opštu upravu*, u čiju su nadležnost spadali: budžet kopnene vojske, lični poslovi podoficira i vojnika, vojne škole i socijalno zbrinjavanje. U sastavu ovog organa nalazile su se i inspekcije rodova, stim što su inspektori bili neposredno potčinjeni načelniku kopnene vojske.

Načelnik Trupne uprave (ustvari načelnik Generalštaba), koji je smatran kao prvi među pet ravnih načelnika uprava, davao je smernice za rad ostalih uprava. Zato su načelnici ostalih uprava bili dužni da ga obaveštavaju o svim važnijim pitanjima pre no što odu na referisanje načelniku kopnene vojske, kako bi i on mogao da zauzme stav.

Po dolasku Hitlera na vlast (1933 go-

¹⁾ Generalštabni pukovnik bivšeg Vermahta Burkhart Miler-Hilebrand, koji je nekoliko godina bio na službi u Organizacionom odeljenju Generalštaba, a izvesno vreme i načelnik tog odeljenja, objavio je u svojoj knjizi »Kopnena vojska 1933—1945« (*Das Heer 1933—1945*) studiju o izgradnji nemačke mirnodopske i ratne armije.

dine) vrhovno vojno rukovodstvo je pretrpelo osetne izmene, ali je dotadašnje stanje velikim delom poslužilo kao osnova. Još iste godine obrazovan je *Savet državne odbrane* koji je (nalik na uži Ratni kabinet) imao da se stara o koordinaciji ratnih priprema i vojnog planiranja sa političkim, privrednim i propagandnim planiranjem. Ovaj su Savet sačinjavali: predsednik vlade i ministri: odbrane, spoljnih poslova, unutrašnjih poslova, privrede, finansija i ministar za vaspitanje naroda i propagandu. Kao stalni radni organ ovog Saveta postojao je *Izvršni odbor* u koji su ušli opunomoćnici navedenih ministarstava. Sekretarijat ovog Odbora nalazio se u Generalštabu kopnene vojske, a nešto docnije u Upravi oružanih snaga Ministarstva odbrane. Smatralo se da Savet ima nedostatak zato što se u njemu nisu nalazili načelnik kopnene vojske i načelnik Generalštaba.

Uskoro zatim Ministarstvo odbrane je preimenovano u *Ministarstvo rata* na čije je čelo postavljeno vojno lice (general Blomberg), koji je ujedno naimenovan za komandanta oružanih snaga. Kada je Hitler, posle Hindenburgove smrti, postao vođa Rajha, a ujedno i vrhovni komandant oružanih snaga, stvorena je nenormalna situacija, jer su kao komandanti oružanih snaga sve do 1933 godine ustvari postojala dva lica, tako da je Hitler, tek posle odstranjenja generala Blomberga 1938 godine, preuzeo neposredno komandovanje oružanim snagama.

Uvođenjem opšte vojne obaveze 1935. načelnici kopnene vojske i ratne mornarice naimenovani su za komandante ovih vidova oružane sile, a vazduhoplovstvo je stvoreno kao autonoman vid sa posebnom komandom. Teoriski, trebalo je da sva tri v. da budu podređena ministru rata — ujedno komandantom oružanih snaga. Praksa je bila, međutim, drugačija. Pošto je komandant vazduhoplovstva bio Gering koji je zauzimao jedno od najvidnijih mesta u nacističkoj partiji a pritom bio i ministar za civilnu vazдушnu plovidbu i opunomoćnik za četvorogodišnji plan, to je nemačko ratno vazduhoplovstvo ostalo gotovo potpuno van sfere uticaja ministra rata i vrhovnog komandanta oružanih snaga.

Obrazovanjem Komande oružanih snaga i posebnih komandi njenih vidova otpočela je borba oko uloge i mesta Gene-

ralštaba kopnene vojske koja nije završena ni do kraja rata, a imala je svoj epilog u atentatu na Hitlera 20 jula 1944. Generalštab kopnene vojske, s obzirom na vojnogeografski položaj Nemačke i veličinu njene kopnene vojske, na raspoložive kadrove i tradiciju i, s obzirom na uverenje da će u budućem ratu težište operacija biti na kopnu, stajao je na čvrstom stanovištu da on treba da bude ujedno i Generalštab oružanih snaga, tj. da se Komanda kopnene vojske spoji u jedno telo sa Komandom oružanih snaga. Drugo gledište, koje je sve više prevladavalo, bilo je da Komanda oružanih snaga treba da ima svoj sopstveni generalštab, ali ta ideja ni do kraja rata nije bila u potpunosti ostvarena.

Ulogu generalštaba oružanih snaga sve je više preuzimala *Uprava oružanih snaga*, u kojoj je formirano i posebno Odeljenje za odbranu zemlje. U takvoj situaciji Generalštab kopnene vojske smatrao je da treba stvoriti Generalštab oružanih snaga i ukinuti položaj komandanta kopnene vojske, tako da se njegova funkcija ograniči na dužnost načelnika, odnosno generalnog inspektora vojske. To bi svakako dovelo do ukidanja ili znatnog ograničenja Generalštaba kopnene vojske i iziskivalo da se na takav rang spuste i rukovodeći organi ostala dva vida oružane sile. Međutim, na to se, s obzirom na ličnost Geringa kao komandanta ratnog vazduhoplovstva, nije htelo pristati. Do koje se mere razvila ova surevnjivost vidi se i po tome što se Generalštabna akademija (obrazovana 1935) morala 1938 rasformirati, jer ratno vazduhoplovstvo nije više htelo da upućuje svoje oficire u nju.

Pošto se, posle okupacije Austrije 1938, predviđalo izbijanje rata, izvršene su nove dopune u nemačkom vrhovnom rukovodstvu. Sada su se u proširenom *Savetu državne odbrane* nalazili: vođa Rajha, komandanti sva tri vida oružanih snaga (jer su dobili rang ministra), zamjenik vođe (Hes), ministar-načelnik kabineta (Borman), predsednik tajnog ratnog kabineta, generalni opunomoćnik za upravu Rajha, (Himmler), generalni opunomoćnik za privredu, ministri spoljnih i unutrašnjih poslova, finansija, ministar za vaspitanje naroda i propagandu i predsednik državne banke. Analogno ovome proširen je i već

pomenuti Izvršni odbor Saveta državne odbrane.

Pred početak i u prvoj fazi rata Vrhovna komanda, na čelu sa načelnikom štaba (Kajtel), imala je ovaj sastav: Adu-tantsko odeljenje vođe Rajha, Centralno odeljenje (Komanda stana), Operativna uprava (Jodl), Obaveštajna uprava, Opšta uprava za snabdevanje, Uprava ratne privrede i Pravno odeljenje.

Sastav Komande kopnene vojske neposredno pred rat bio je isti kao i ranije, stim što su pojedine organizacione jedinice proširene novim odeljenjima. Ona se, dakle, sastojala iz Generalštaba, Personalne, Opšte, Tehničke i Administrativne uprave, načelnika brzih jedinica i inspektora rodova i službi. Generalštab je imao samo ulogu planiranja, a sprovođenje planova bilo je u nadležnosti uprava.

S obzirom na veoma intenzivan rad, Generalštab je bio znatno proširen i sastojao se iz 12 odeljenja čiji je rad koordiniralo pet pomoćnika: prvi pomoćnik — za odeljenja: Operativno, Saobraćajno, Snabdevačko, Kartografsko i Odeljenje za utvrđivanje; drugi pomoćnik — Odeljenje za trupnu i školsku nastavu; treći pomoćnik — za Organizacisko i Tehničko odeljenje; četvrti pomoćnik — za Obaveštajno odeljenje Zapad i Istok i peti pomoćnik — za Vojnonaučno odeljenje.

U cilju vežbanja u rukovođenju operativnim jedinicama načelnik Generalštaba je svake godine (za vreme mira) rukovodio komandantskim putovanjima na kojima su učestvovali komandanti najviših jedinica, načelnici štabova i generalštabni oficiri na visokim položajima.

Čim je rat objavljen, iz Komande kopnene vojske je izdvojen upravni deo i formirana *Komanda dopunske vojske*, u čiji su sastav ušli Opšta, Tehnička i Administrativna uprava, kao i inspektori rodova i službi. Komanda kopnene vojske, koja je ostala samo sa Generalštabom i Personalnom upravom, podeljena je u dva ešelona. U sastav prvog ešelona ušli su: celo Operativno odeljenje i delovi Obaveštajnog, Organizaciskog i Nastavnog odeljenja; pozadinski organ (generalni kvartirmajstor) sa načelnikom štaba koji je, pored tri štabne grupe, raspolažao i Pravnom, Sanitetskom, Veterinarskom, Intendantskom, Vojnopoštanskom i Grupom za civilnu upravu okupiranih oblasti. Tu se nalazio i načelnik Personalne uprave sa

oficirom za vezu sa svojom upravom, načelnik vazduhoplovstva za sadejstvo sa kopnenom vojskom i načelnik meteorološke službe sa svojim osobljem. Ostali deo Generalštaba i Personalna uprava sačinjavali su drugi ešelon Komande kopnene vojske. Karakteristično je da se u sastavu Generalštaba nalazio poseban organ za meteorološku službu i pozadinski organ u prvom ešelonu komande kopnene vojske. Pri tome treba imati u vidu da se veći deo pozadinskog aparata nalazio stvarno u sastavu Komande dopunske vojske.

Komanda dopunske vojske rukovodila je u ličnom, materijalnom i finansiskom pogledu jedinicama i ustanovama po uputstvima Komande kopnene vojske, a delom i po neposrednim uputstvima Komande oružanih snaga. Popunom oficirima rukovodila je Personalna uprava. Komandi dopunske vojske bile su potčinjene komande korpusnih oblasti i one dopunske jedinice koje nisu bile podržene komandama korpusnih oblasti.

Opšta uprava starala se o popuni ljudstvom i stokom dopunske vojske i o njenoj obuci, o popuni operativne vojske, kao i o formiranju novih operativnih jedinica. Ona je izrađivala taktička i borbeno-tehnička pravila, i to u odeljenjima rodova, saniteta i veterine. Ona je po nalogu Komande kopnene vojske preko Tehničke uprave naručivala naoružanje, municiju i ratni materijal svih tehničkih grana kopnene vojske, a gotov materijal preuzimala i starala se o njegovom uskladištenju i odašiljanju operativnoj vojsci. Ona je bila u jedno centralni organ za celu oružanu silu sva tri vida za popunu ljudstvom i stokom, motornim vozilima i pogonskim materijalom sa celokupnim personalom, za popunu hemiskim i dimnim sredstvima, za sanitet i veterinu.

Tehnička uprava, koja je bila nadležna za materijal svih tehničkih grana kopnene vojske, imala je sledeće zadatke: tehničke pripreme za nove konstrukcije, razvoj i ispitivanje prototipova, rukovođenje proizvodnjom naoružanja i ratne opreme u fabrikama, ispitivanje proizvedenog materijala, preuzimanje seriske proizvodnje od fabrika i predaju materijala Opštoj upravi radi uskladištenja i raspodele. Načelnik je imao i pravo neposrednog referisanja komandantu kopnene vojske, a bio je u vezi i sa Upravom ratne privrede u Vrhovnoj komandi oružanih snaga.

Administrativna uprava, koja je imala istu nadležnost kao i u mirno doba, bila je centralni organ za sva tri vida oružanih snaga u pogledu snabdevanja tekstilom, kožom i hranom. Snabdevanje operativne vojske odećom, obućom, hranom, garnizonim potrebama i novcem vršila je na osnovu zahteva pozadinskog organa Komande kopnene vojske, a naročito njenog intendanta.

Sve tri navedene uprave imale su svoje štabove koji su objedinjavali funkcionisanje svih odeljenja u sastavu svojih uprava.

Posebnu pažnju zaslužuju mesto, potčinjenost, funkcionalna veza i uloga inspekcija rodova i službi: pešadije, artiljerije, inženjerije, brzih trupa, veze, hemijskih trupa, vozarskih trupa, jahanja i voženja, tvrđava, saniteta i veterine. Inspektori su bili potčinjeni lično komandantu dopunske vojske, ali se njihov radni aparat — štab, nalazio kao odeljenje u sastavu Opšte uprave. Načelnik tog odeljenja bio je, dakle, potčinjen i inspektoru roda (službe), i načelniku Opšte uprave. Ova dvojna potčinjenost, koja je predstavljala nesumnjivu slabost, bila je donekle kompenzirana time što je omogućavala prenošenje trupne prakse na teoriju i tehniku koja je za rodove objedinjavana u okviru Opšte uprave. Načelnik saniteta i veterine bio je neposredno potčinjen vrhovnom komandantu, komandantu kopnene vojske i načelniku Opšte uprave. Takvi službeni odnosi, izgleda, nisu mogli da doprinesu efikasnom radu.

U mirno doba su inspektori rodova, posle obilaska trupa, podnosili komandantu kopnene vojske predloge u pogledu obuke, organizacije, lične i materijalne popune, služeći se pritom radnim aparatom u Opštoj upravi. Komandant kopnene vojske poveravao je taj predlog Generalštabu (Organizacionom odnosno Nastavnom odeljenju) radi ispitivanja, naročito sa gledišta celine kopnene vojske. Posle donošenja odluke, njeno je izvršenje poveravano Opštoj upravi kao izvršnom organu koji je raspolagao novčanim sredstvima. Na taj je način izvršenje odluke došlo opet u kompetenciju inspekcije dotičnog roda, ali sada u svojstvu odeljenja Opšte uprave. Ako se odluka odnosila na novo naoružanje i sl. onda je Opšta uprava izdavala odgovarajući nalog Tehničkoj upravi.

Za vreme rata su inspektori rodova i službi bili podrženi komandantu dopun-

ske vojske, jer se njihova uloga svodila prvenstveno na dopunske jedinice. Funkcija inspektora sastojala se u nadzoru obuke dopunske vojske, prenošenju iskustava operativne vojske na dopunsku (obilasci fronta) i na razradi taktičkih i borbeno-tehničkih pravila u smislu borbenih iskustava.

Kadrovska politika vođena je centralizovano u Personalnoj upravi koja je bila podeljena na grupe saobrazno rodovima i službama čiji su inspektori dostavljali odgovarajuće predloge za oficire svog roda — službe.

Iz iznetog se vidi, da je nemačka vrhovna vojna uprava imala, pored dobrih strana i znatnih slabosti, a one su se štetno odražavale i na sam tok rata. Uo-

stalom, poznato je da savršenstvo organizacije vrhovne vojne uprave ne postoji. Ona je mahom izraz kompromisa mnogih faktora. Jasno je i to da se vrhovna vojna uprava svake države prilagođava njenim specifičnim prilikama i tradicijama i da ne postoji recept koji bi se mogao primeniti za sve slučajeve. No, i pored toga, korisno je da je starešinski kadar, naročito onaj organizacionog sektora, upoznat sa iskustvima drugih armija, jer to olakšava njegovu funkcionalnu dužnost, a sem toga to mu je potrebno pri izučavanju istorije ratne veštine. Ovi će podaci biti korisni i za razumevanje organizacije nove Nemačke armije (zapadne i istočne) jer će svakako služiti iskustvima prošlosti.

Ve. K.

MIR ZBOG UZAJAMNOG STRAHA¹⁾

Belgiski časopis *L'Armée — La Nation*, organ Ministarstva narodne odbrane, posvetio je svoj prvi ovogodišnji broj problemima nuklearnog naoružanja i budućeg rata. Redakcija časopisa navodi na prvim stranama Čerčilove reči o »miru zbog uzajamnog straha« jer je, kaže, otkrivanjem atomske energije nauka dala čovečanstvu novo sredstvo kako za vođenje rata tako i za očuvanje mira. Zatim se ređaju kraći članci koji na popularan način objašnjavaju strukturu atoma i dobijanje nuklearne energije, koja se pomoću reaktora može usporiti i »kontrolisati«, pri čemu se stvara toplotna energija, koja se dalje koristi za stvaranje pare i pokretanje turbina sa električnim generatorom. Ovih reaktora ima različite veličine, pa i takvih koji se mogu prenositi avionom. Nije isključeno, kaže se dalje u članku, da će se jednog dana dobiti električna energija neposredno iz radioaktivnih tela (bez prelaska kroz toplotnu energiju), što će omogućiti mnogo širu primenu atomske energije na svim poljima ljudske delatnosti. Pretpostavlja se da u SAD ima oko 40 nuklearnih reaktora u pogonu (pored mnogih koji se izgrađuju), u SSSR-u i u Velikoj Britaniji po 7, a u Francuskoj i Kanadi po 2. Mnoge druge zemlje imaju samo po 1 reaktor ili vrše pripreme svojih kadrova da bi ga tek na-

bavile. Jačina reaktora može da bude veoma različita i kreće se zasada od 300 do 200.000 kilovata.

Od daljih članaka zaslužuje pažnju studija generala Vantija o *Evoluciji taktike u uslovima nuklearnog oružja*. Pisac na početku članka upozorava na dve opasnosti koje su moguće pri tretiranju ovog problema. Prva leži u činjenici da se u istoriji često spremalo za prošli umesto za budući rat, uprkos pojedinih duhova koji su prodirali u konture budućeg rata i predviđali ga u granicama ljudske mogućnosti. Od pre nekoliko godina mnogo se proučava problem nuklearnog oružja, ali se još uvek ostaje, uglavnom, samo na teoriji. Međutim, sve dok se zaključci i odluke ne sprovedu kroz organizaciju i formaciju u praksu, trupa će ostati više no ikada ranije materijalno i moralno nepripremljena.

Druga je opasnost ako se u predviđanjima budućeg rata ode toliko daleko i zaključiti da će on biti samo atomski. Međutim, ako ikada do rata, dođe, on može imati jedan od ova tri oblika: *kla-sični* (vazdušno-kopneni i vazdušno-pomorski), *atomski* ili *partizanski* (kao što je to bio do juče slučaj u Indokini a danas u Severnoj Africi).

No, bilo kako bilo, ofanziva neće pretrpeti neke naročite izmene. Od postanka frontova su za ostvarenje proboja bili potrebni: vatrena nadmoćnost, uništenje neprijateljevog otpora na predviđenom delu

¹⁾ La Paix des Terreurs Mutuelles, *L'Armée — La Nation*, januar 1956.

fronta, otvaranje breše i njeno širenje dejstvom na bokove, a zatim eksploatacija uspeha na što većoj dubini. Zato pojava nuklearnih projektila neće skoro ništa izmeniti u gornjem postupku, nego će samo povećati vatrenu moć do neslučenih razmera. Stoga se ubuduće napad može očekivati ili samo klasičnim oružjem, ili uz sadejstvo nuklearnog oružja, ili pak, samo nuklearnim oružjem.

Interesantan je i proračun da jedna kilotona običnog eksploziva staje 8 miliona dolara, umesto 50 miliona, koliko staje ista količina eksploziva u običnim bombama. Međutim, u atomskoj bombi, računajući i bombarder, jedna kilotona staje svega 1/2 miliona dolara, tj. 100 puta je jeftinija.

Pisac kaže da su »Štuke«, ta vazдушna artiljerija, izmenile 1940 godine situaciju na bojištu i da će sutra tu situaciju izmeniti atomska bomba puštena iz aviona ili izbačena iz artiljerijskog oruđa sa otstojanja od 30 km. Stoga će branilac mnogo rizikovati ako se prihvati »statičke« odbrane. Bitka je rezultat ukupnih napora i ona čini celinu kojom se gubi ili dobija pobjeda. Prema tome, teoriski gledano, za uništenje neprijatelja braniocu je podjednako korisno ako ga uništava sa velikog otstojanja, ili neposredno pred svojim položajem.

S druge strane, iskustva iz Drugog svetskog rata osudila su neprekidne frontove, mada je do njih došlo i u Koreji. Pozivajući se na Mikšeovu *Taktiku atomske rata* pisac se pita da li će se opet preći na pozicijski rat, ili će preovladati isprekidani frontovi, mada liniski, ili će se otpor svesti samo na velike geografske bastione?

Pre nego što bi se dao odgovor na ova pitanja, potrebno je biti načisto sa timé da li će iskustva iz prošlog rata, izvučena iz uslova apsolutne nadmoćnosti u vazduhu, važiti i za atomsku budućnost. Zasad se može pouzdano tvrditi da će i za budućnost biti potrebno što potpunije izviđanje iz vazduha i sa zemlje, što bolje maskiranje, što veća rastresitost trupa i kretanje van puteva, što brža i potpunija koncentracija trupa i sredstava na pravcu glavnog udara, sigurnost veza, što brže otvaranje vatre na uočene ciljeve i moralna priprema borca koji će sve izolovane dejstvovati.

Prema tome, pisac zaključuje da će frontovi i u budućnosti morati da budu

i širi i dublji nego u prošlosti. Braniočev poredak će morati da izdrži napad klasičnim oružjem, koji će naterati napadača da nagomila svoju pešadiju, artiljeriju i tenkove i time stvori rentabilne atomske ciljeve, pazeći da i sam ne postane rentabilan cilj za napadača. U oba slučaja zahtevaće se jače rezerve, sa što većom manevarskom sposobnošću koja će se izražavati naročito u kretanju van puteva. Sama odbrana mora biti organizovana u vidu *otpornih centara*, raspoređenih u šahovskom ili liniskom rasporedu, u dva ili više ešelona, na otstojanju koje će zavisiti od efikasnosti dometa mitraljeza, bacača i protivtenkovskih oruđa. Na taj će način jedan *centar otpora* odgovarati bataljonu, a po površini zauzimaće 80 do 100 hektara, pri čemu mora biti veoma različit, po četama i samostalnim vodovima, sposoban za borbu u okruženju.

Sa ovakvim rasporedom, pešadiska divizija može braniti front od 10 do 12 km, a po dubini zauzeće 3 km za raspored pešadije ili 7 do 8 km sa rezervama i artiljerijom. Neki smatraju da dubina rasporeda treba da bude ravna širini fronta.

Ako se ima u vidu da atomska bomba nanosi teške gubitke na udaljenju do 640 m, srednje od 640 do 1.000 m i lake do 1.550 m, a da joj se najjača rušeaća moć prostire u krugu do 1.000 m, srednja do 2.400 i laka do 3.600 m, onda se može praktično uzeti da je zona dejstva jedne atomske bombe od 20 kilotona oko 33 kv. km. Da bi se dobila breša ove veličine potrebno je 8—10.000 klasičnih granata.

Ovo pokazuje da će svaki bataljonski centar otpora biti uništen od jedne atomske bombe koja bi eksplođirala negde nad sredinom njegovog rejlona. Ako bi, pak, bomba eksplođirala nad međuprostorom, onda bi zakačeni centri pretrpeli od 50—60% gubitaka, što znači da preostalih 40—50% boraca ne bi bili u stanju da održe neprekidnost vatre. Pri ovome se pisac poziva na Ardan di Pika koji je dokazivao da je čovek, kao ljudsko biće, u stanju da u datom trenutku savlada samo određenu količinu straha. U današnjim uslovima pisac smatra da bi borbena vrednost jedinice sa 30% gubitaka bila, bar za prvi trenutak, svedena na nulu.

Da bi se izbeglo ovako veliko dejstvo atomskog oružja pisac predlaže da se, pored maskiranja, vrši i specijalno kamufliranje terena (*truquage du terrain*) u ci-

lju obmanjivanja neprijatelja o rasporedu centra otpora, jer se u rastresitosti rasporeda ne smeju preći granice praktičnosti. Te granice uslovljavaju: *autonomija borca* na bojištu, koju on obezbeđuje svojim atomatskim naoružanjem (mada mu je potrebna i moralna podrška koju može dobiti samo prisutnošću svojih drugova), zatim *moгуćnost komandovanja*, jer bi ono bilo nemoguće ako bi se vod (kao osnovna borbeno čeliја) rasturio na većoj površini od 4 do 5 hektara i, najzad, *vatrena moć* savremenog naoružanja koja uslovljava veličnu intervala. Jasno je da vatra svih elemenata jednog centra otpora, kao i centara među sobom, mora da čini povezanu celinu. Pri ovome se mora misliti i na brzo uspostavljanje vatrene sistema posle pada atomskih bombi.

Posedanje položaja i izvođenje odbrane

Pojas obezbeđenja dobija još veći značaj u atomskom ratu. Zbog rastresitosti ciljeva u ovom pojasu, malo je verovatno da će napadač u njemu upotrebiti nuklearna oružja. On će koristiti klasična oružja i infiltriranje. Pošto će nova sredstva za noćnu vidljivost i detekciju olakšati noćne prepade na braniočeve delove, biće potrebno da se braniočev raspored u prepolju takoreći svaku noć menja, oslanjajući se na organizovan sistem osmatranja i veza. Napadnuti delovi će se pod pritiskom povlačiti, a braniočeva atomska sredstva će rastrojavati napadačeve snage ukoliko ove budu nagomilane i postanu rentabilni atomski ciljevi.

Za savlađivanje *položaja otpora*²⁾ napadač će upotrebiti samo nekoliko atomskih bombi za otvaranje breše. Za protivstajanje u ovakvom slučaju pisac navodi razna mišljenja. Mikše je za povratak na rovovski rat. On postavlja dva ešelona pešadije, svaki na dubini od po 1,5 km, a na otstojanju od 6 km, sa klasičnom artiljerijom u međuprostoru. U prvi ešelon stavlja 2/3 pešadije, dok pozadi drugog ešelona, na otstojanju takođe od 6 km, postavlja tenkovske jedinice pol oslonim tačkama dubine oko 1 km. Prema tome, ukupna dubina divizijskog rasporeda iznosila bi 16,

a po frontu 10 do 15 km.

Po jednom drugom mišljenju treba obrazovati 4 linije centara otpora, raspoređenih na 7 do 8 km dubine, ali sa posadama slabijim od bataljona. I kod ovog načina se primenjuju utvrđivanje, maskiranje i lažni položaji. Kod prvog načina posedanja pisac ističe osetljivost rasporeda po frontu, a po dubini kod drugog, pa nastoji da kompromisom ova dva ekstremna rešenja nađe treće kojim bi se umanjila osetljivost i jednog i drugog, ali ne i vatrene povezanost i efikasnost. U ovom cilju on zahteva da se u prvom redu do maksimuma koristi topografski stvor zemljišta i utvrđivanje. S druge strane, on upozorava da negdašnje parole o otporu na mestu do poslednjeg čoveka ne odgovaraju nuklearnim situacijama, jer bi to dovelo do besciljnog žrtvovanja čitavih jedinica. Da bi se ovo izbeglo, on predviđa manevar jedinicama u sastavu jednog centra, kao i manevar čitavih centara koji može obuhvatiti: potpuno ili delimično napuštanje centra otpora, posedanje nezahvaćenog centra otpora, slabljenje ili pojačavanje posada, manevar vatrom, obrazovanje zaprečnih položaja, brze promene rasporeda radi stvaranja iznenađenja kod napadačevih snaga, itd.

U daljoj dubini rasporeda pisac ostavlja divizisku rezervu u jačini do 2 bataljona pešadije, sa jedinicama tenkova i delovima brzopokretne inžinjerije. Cilj upotrebe rezerve neće biti po starom — preotimanje izgubljenog zemljišta, već protivnapadi, zaprečavanje nadiranja, ali, ipak, da bi se napadač naterao da nagomila svoja klasična sredstva (pešadiju, tenkove, artiljeriju), savlađivanje novog otpora i time stvaranje rentabilnih ciljeva za braniočeva nuklearna oružja. One treba da budu pozadi drugog ešelona na 6 do 7 km iza kojih bi se, u daljoj dubini, postavljala atomska artiljerija. S obzirom na domet te artiljerije od 30 km i njenu brzinu gađanja, koja iznosi 6 metaka na čas, pisac predviđa dva oruđa na diviziju, bateriju na korpus i divizion od 12 atomskih topova kalibra 280 mm na armiju na frontu od 80 km.

Drugi deo ove studije general Vanti posvećuje problemu pozadinske službe ili *logistici*. Analizom ličnih i kolektivnih potreba on dolazi do zaključka da je nužno da se smanje one silne tone dnevnih životnih potreba iz prošlog rata (600—700 na diviziju). Dok je nekada samo za jedan

²⁾ Odgovara glavnom položaju, — prim. Redakcije.

vod predviđano po 1/2 tone, danas se te potrebe mogu svesti na 220 kg. Isto tako, u većim jedinicama na 70% boračkog sastava sme da bude samo 30% ljudstva za službe, naglašavajući da sovjetska divizija ima 6.000 ljudi manje od američke, iako raspolaže istom vatrenom moći, dok su joj dnevne potrebe svedene na svega 150 do 200 tona. U prošlom ratu je na svaku američku diviziju računato po 68.000 ljudi, od kojih je 50.000 radilo u pozadini, dok je u diviziji bilo 18.000, od kojih samo 9.000 boraca. U Britaniji je broj ljudi na diviziju iznosio 50.000, u Nemačkoj 26.000, a u SSSR-u 23.000.

Američka divizija ima 2.500 vozila, koja joj osiguravaju snabdevanje, tj. po 1 vozilo na svakih 7 ljudi. Ovakvo veliki broj vozila ne odgovara više ni uslovima napada iz vazduha, ni atomskom ratu, a pogotovu ne potrebama početnog defanzivnog rata. Stoga predlaže:

a) da se smanji volumen obroka, stim da mu ostane ista hranljivost;

b) da se manjim jedinicama doturaju potrebe svaka dva do tri dana, a ne svakodneвно;

c) da se pribegne izradi takvih vozila koja bi se kretala i van puteva i mogla nositi jednovremeno i ljudstvo, i municiju, i hranu, pri čemu treba imati u vidu da je atomska municija nekoliko hiljada puta lakša od obične;

d) da komoru treba dati samo bataljonima i divizijama, a pukove odnosno brigade rasteretiti službe snabdevanja. Bataljoni moraju biti mnogo autonomniji u borbi nego što je to dosada bio slučaj.

U članku *Termonuklearni rat i problem ljudskih rezervi* pisac konstatuje da je čovečanstvo za poslednjih pola veka više učinilo na polju izuma sredstava za ljudsko uništavanje nego što je to učinilo od svoga postanka i, što je još važnije, tempo tih izuma postaje svakim danom sve veći. Od 1914 do 1955 stiglo se od borbe hladnim oružjem do termonuklearnog oružja; od borbe prsa u prsa do teledirigovanih projektila; od lonca za zadimljavanje do bojnih otrova koji paralizuju svaki život!

S druge strane, nekada je stanovništvo zaraćene zemlje mirno živelu i radilo svoj posao kod kuće, dok su armije izvodile operacije. Danas je rat svuda i za sve; on je postao totalni do te mere da je danas uništavanje neprijateljskog ljudskog potencijala postalo cilj broj jedan. Jedna hidrogenska bomba, bačena na Pariz, tvrdi

pisac, osetila bi se do Šerbura. Pred ovakvim mogućnostima uništavanja ljudskog potencijala, uništavanje i razaranje industrije postaje drugostepeno, jer čovek vodi rat, a on se ne može zamenjivati kao mašina u fabrici. Sem toga, danas više nikakva prirodna prepreka — ni vodena, ni prostorna — ne može sprečiti napadača da smrtno rani ljudske centre ma gde se oni nalazili. Na taj bi način protivnik mogao biti za nekoliko časova desetkovan, a da mu armija, možda, ne bude ni taknuta!

Ono stanovništvo koje bi preživelo tu prvu katastrofu, ne bi bilo dovoljno ni da obezbedi proizvodnju sopstvenih potreba. Njegovom spasavanju od bede ne bi mogao ni pobediti da pritekne u pomoć, jer bi on imao dosta posla sa bedom u svojoj pozadini. Sve ovo pokazuje da civilna zaštita nikada u prošlosti nije imala tako veliki značaj kakav će imati u budućnosti. Svi napori i finansijski izdaci, ma koliko bili veliki, ne smeju sprečavati da se učini sve što je potrebno za odbranu zemlje.

Poslednji članak je posvećen *Revolucionarnom ratu*. U njemu pisac upozorava na to da je prestankom oružanog sukoba 1945 otpočeo hladni i politički ili revolucionarni rat. Posle izvesnih citata iz Mao Ce Tungove taktike za oslobođenje Azije, on ukazuje na razvoj komunizma u aziskim zemljama, kao i na to da su u Koreji snage oskudnije u naoružanju i opremi dovele u nekoliko mahova skoro do rasula moderno opremljene američke trupe. U Indokini smo videli armiju sa artiljerijom, tenkovima i avionima, koju su pobedile snage koje nisu imale skoro ništa sem pešadije. Za ovaj se rat govorilo da nije moderan, jer tamo nije bilo reaktivnih aviona i drugih modernih sredstava. Međutim, ovaj rat je pokazao baš ono što će važiti za budućnost, a to je kombinaciju vojničkog i političkog oružja.

U daljem izlaganju pisac kaže da *partizanski rat* može dobijati, u zavisnosti od situacije, raznovrsne oblike, i to brzo, ne držeći se nikakvih ograničenja obične vojničke taktike. Šta je on dao u Evropi dobro je poznato. Za Indokinu je važno istaći da se pretvorio u pravi regularni rat.

Na kraju članka pisac upozorava na to da se danas među državicama govori samo protiv atomskog rata ili rata uopšte, dok o revolucionarnim ratovima, čiji se požar širi kao kada se sipa ulje na vatru, niko i ne govori.

Povodom prikaza članka admirala Kasteksa:

»NEKI STRATEGISKI ASPEKTI RATA U INDOKINI«

U zaključku prikaza pod gornjim naslovom¹⁾ izneo sam svoje mišljenje da je admiral Kasteks dao sumarnu ali jasnu anketu francuske ekspanzije na Dalekom Istoku i da je time učinio »zaokret većih razmera, za koji mu je nesumnjivo trebalo lične hrabrosti i smisla za realizam«. I zaista, njegov članak nije ostao nezapažen, pošto su mu ubrzo, posle nekoliko meseci, usledila dva odziva — u istom časopisu. Prvi je napisao general Navar, jedan od bivših vrhovnih komandanata u Indokini, pod naslovom: *Podaci o odbrani Indokine* — odgovor na jedan članak admirala Kasteksa²⁾ a drugi, majori Nug i Galzi, pod naslovom: *Povodom pouka iz rata u Indokini*.³⁾

S obzirom na to da je izvorni članak već dobio prostora u »Vojnom delu«, smatram da to treba da bude slučaj i sa gore pomenutim odzivima, pošto oni sa izvornim člankom predstavljaju celinu i izvesno produbljivanje problema. Najzad, kao i uvek u takvim slučajevima, korisno je čuti obe strane.

*

U prvom odzivu, pisac u početku napominje da nema nameru da polemise sa admiralom Kasteksom po pitanju opštih linija politike zapadnih vlada, posebno Francuske, već želi da se osvrne samo na ono što je admiral kritikovao u pogledu lokalne vojne komande.

Bez obzira na to da li je angažovanje u Koreji i Indokini, u odnosu na glavno, Zapadnoevropsko, ratište bilo uopšte opravdano, to je bila činjenica iz koje je proizišla vrlo teška i komplikovana situacija s kojom se moralo računati i koja se, de fakto, nametnula vojnoj komandi kao jedina osnova na kojoj je ova imala da donosi svoje odluke.

¹⁾ *Vojno delo* br. 3/56.

²⁾ Général Navarre, Les données de la Défense de l'Indochine, *Revue de défense nationale*, mart 1956.

³⁾ Chefs de Bataillon Nougues et Galzy, A propos des enseignements de la guerre d'Indochine — *isti časopis*, april 1956.

General Navar ističe da je, u strategijskom pogledu, Vrhovna komanda u Indokini imala da ispuni dva različita zadatka. Prvi zadatak, čisto francuskog karaktera, sastojao se u tome da se pomoću *vojne strategije* produži vladina politika koja je bila definisana još 1945 — da se Indokina zadrži u sastavu Francuske Unije, dok je drugi zadatak, koji joj se sve više nametao razvojem zapadne *strategije celine*, zahtevao »Zaštitu Jugoistočne Azije«. Otuda je i poteklo američko interesovanje i pomoć za vođenje rata u Indokini.

Ovakvi zadaci, prema piscu, daleko prevazilaze okvir »političke zavisnosti« kojom je — po Kasteksu — bila prožeta strategija rata u Indokini. Oni su, ustvari, predstavljali apsolutni imperativ koji se nije mogao odstraniti — sem po cenu potpunog ostupanja od svojih dužnosti. U vezi sa tim, pisac pobija ispravnost Kasteksove koncepcije da »popustljivost vojne strategije u odnosu na političku ima svojih granica...«, itd. i iznosi svoje mišljenje da politika, pošto vojna strategija iznese sve nedostatke, opasnost i rizik za izvesnu koncepciju koju nameće politika, ima da kaže poslednju reč i da bi dalji otpor vojne strategije značio neposlušnost koja bi kompromitovala postizanje opšteg ratnog cilja, potkrepljujući ovo nekim istorijskim primerima.

Vraćajući se na zadatke koje je definisao, general Navar naglašava da je prvi zahtevao da se održi ili ponovo uspostavi autoritet vlada udruženih država u Indokini — na svim pristupačnim teritorijama njihovih zemalja — i da se poboljšaju mogućnosti regrutovanja za armije tih zemalja i za Francuski ekspedicioni korpus (FEK).

Drugi je zadatak zahtevao da se efikasno zapreči pravac koji je preko basena Mekonga (Laos, Sijam, Kambodža) vodio u Burmu, Malaju i Indiju. Prema tome, ovi su zadaci nametali jedino moguće rešenje, koje su usvojili svi vrhovni komandanti u Indokini, a to je da se kontroliše cela indokineska teritorija.

Iz svega ovoga pisac zaključuje da je pri kritikovanju rasturenosti francuskog rasporeda admiral Kasteks oprav-

dano izneo njene nedostatke, ali se nije dovoljno upustio u razmatranje imperativnih razloga koji su do nje doveli.

General Navar odbacuje Kasteksovu koncepciju o povlačenju i uspostavljanju *odbranbenih reduta* sa zaledem ka moru, kao alternativu koja je u svoje vreme mogla bar donekle da »spase stvar«, mada priznaje da se i on sam bavio njenim poučavanjem, kada je došao u Indokinu. Po njemu, takva bi odluka dovela do potpunog gubitka Indokine, jer bi Vijetminu dopustila da udvostruči ili utrostruči svoje materijalne, a naročito moralne snage. Štiteći se od Hajfonga, koji ne bi ni napadao, Vijetmin bi se bez ikakvih teškoća proširio po Centralnom i Južnom Vijetnamu, Laosu i Kambodži i postao bi suvereni gospodar Indokine. Vijetmin je imao dobro osigurano pozadinu, te mu Hajfong ili slični *reduti* ne bi nimalo smetali, pošto bi ih mogao ignorisati, a docnije i potpuno eliminisati. Sve ovo ukazuje na to, zaključuje pisac, da se na ovakav način nijedan od pomenutih zadataka ne bi mogao izvršiti.

General Navar zatim postavlja pitanje: da li bi takva strategija, čak i da je bila prihvaćena, bila ostvarljiva i daje određen odgovor. Čak i da se savladaju ogromne teškoće i problemi u vezi sa prinudnom evakuacijom skladišta, radionica, bolnica, francuskih građana i domorodaca vezanih za Francusku, po cenu veoma velikih gubitaka, strategija reduta bi se sudarila sa problemom vojnih efektivu. Čak i da se prihvati Kasteksov proračun (mada ga pisac ne smatra adekvatnim u odnosu na vijetminku sposobnost infiltracije), prema kome bi za stvaranje solidnog fronta bilo potrebno samo 150.000 ljudi, pisac se pita dokle bi se novi ljudski efektiv sakupili i kaže: »Vijetnamska armija ne bi više postojala, jer bi povlačenje Francuza dovelo do njenog raspada, a vrlo verovatno i do prelaska čitavih jedinica na stranu Vijetmina. Domorođački elementi Francuskog ekspedicionog korpusa takođe bi nestali, usled dezertiranja i nemogućnosti regrutovanja«, itd.

Prema tome, ovih 150.000 ljudi morale bi da stvore Francuska i Francuska Unija. A pošto su stvarni efektivu (bez domorodaca) iznosili samo 120.000 ljudi (oko 54.000 Francuza, 20.000 Severnoafrikanaca, 18.000 Afrikanaca i 20.000 legionara) trebalo je stvoriti još 30.000 za odbranu Hajfonga.

Međutim, da bi se Francuzi mogli održati južno od Anamskih vrata, posle »neslavne« evakuacije Tonkina, kako kaže pisac, trebalo bi da raspolažu znatno jačim snagama koje bi im omogućile efikasnu odbranu još nekih reduta, a to bi eventualno zahtevalo pojačanje od 100 do 150.000 ljudi. Paradoks bi bio u tome što bi se od Francuske tražili ovoliki efektivu za strategiju koja ne bi dovela ni do kakvih rezultata, dok je ona oduvek odbijala da učini daleko manji napor, koji je davao mogućnost časnog izlaska iz rata.

Na kraju, general Navar još jednom podvlači, da u situaciji u kojoj se Francuska nalazila u Indokini, nije više moglo biti nikakvog »srednjeg puta« već je, uprkos neizbežne rasturenosti, trebalo održati celinu i pojačati francuske položaje. Drugog »lokalnog« rešenja za vojnu komandu nije bilo. Ono je moglo postojati samo u okviru francuske vladine politike, to jest, da se radikalno izmeni ratni cilj, a to znači da se odustane od istovremene težnje za održanje francuskog uticaja u Indokini i odbrane Jugoistočne Azije za račun Zapada.

*

Drugi odziv ima, otprilike, iste osnovne koncepcije kao i prvi, sa nešto više detalja, te ćemo ga dati u sažetom obimu. U njemu pisci odmah napominju da može izgledati pretenciozno to što se oni usuduju da posumnjaju u ispravnost shvatanja »jednog od najimentnijih francuskih vojnih mislilaca savremenog doba«, ali da su Kastekskovi zaključci sporni i da eventualno ostvarenje njegovih zamisli ne bi stvar moglo izmeniti, već čak i pogoršati.

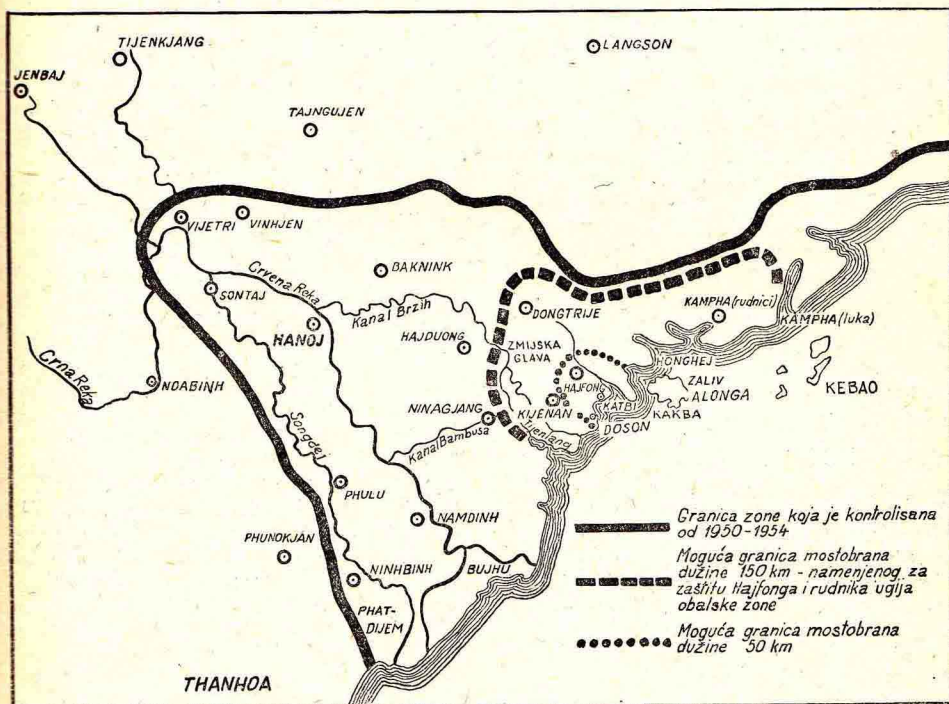
Pisci odbacuju Kasteksovu koncepciju o skraćivanju fronta i *redutu* sa zaledem na moru, pošto »ona ne vodi računa o političkom i privrednom aspektu zadataka FEK-a, kao i o stvarnim mogućnostima neprijatelja i karakteru zemljišta«.

Vojna komanda, kojoj politika nikad nije dala ni najmanje izgleda na mogućnost odricanja od francuskog prisustva u Indokini, bila je, prema piscima, stavljena pred iste one zadatke koje je u ranijem odzivu definisao general Navar. Odatle potiče pojam t. zv. »korisne zone«, što je izrazito ilustrovano pokušajem da se kontroliše kinesko-tonkinška granica i da se brani celina Tonkinške Delte.

Proširena na celokupnu teritoriju Indokineske Unije ili ograničena na »korisne zone«, odbrana nije mogla počivati na vojnoj snazi: ustvari, protivnik je raspolagao efektivima koji su uglavnom bili jednaki francuskim; štaviše, budući da je postao majstor za iskorišćenje psihološke akcije, on je neprestano i najefikasnije koristio nacionalistička i antikolonijalistička osećanja i mržnju prema tuđincima koje je izazvao sukob 1939—1945 u Aziji.

mostobranu (reduvu) protiv se i drugi razlozi čisto privrednog karaktera, pošto bi izvesna rudarska i industrijska mesta bila oštećena od svog prirodnog izlaza, itd.

Pisci stoje odlučno na stanovištu da apriorno povlačenje u zonu Hajfonga ne bi bilo prihvatljivo sa političkog, ekonomskog i vojnog gledišta, niti bi odgovaralo zadacima koji su bili postavljeni francuskoj vojnoj komandi. Oni idu i dalje i

Pisci se zatim upuštaju u detaljnija razmatranja eventualnog mostobrana oko Hajfonga, čiji obim, prema Kasteksu, ne bi trebalo da prelazi 150 km (vidi skicu). Dajući njegovu približnu trasu, oni zaključuju da bi ograničavanje na odbranu takve zone omogućilo Ho Ši Minu da od samog početka koristi izvore Delte, naročito pirinač, i da lakše sprovodi propagandu i popunu svojih trupa. Pored toga, ne treba potceniti ni povećanje prestiža koje bi Vijetmin dobio zauzimanjem prestonice Severa, odnosno gubitak prestiža Francuske u odnosu na stanovništvo raznih vijetnamskih oblasti. Ovakvom

tvrdi da bi održanje integriteta ovog mostobrana bilo i inače neostvarljivo, ne samo s obzirom na dokazane mogućnosti jakih vatrenih sredstava i masovnih juriša fanatičnih i jako pokretljivih trupa Vijetmina, već i na njihovu »retku virtuoznost u noćnim akcijama infiltracije«. U potvrdu ovoga pisci pružaju izvesne konkretne uspešne primere. Ovim infiltracijama pogoduje i samo zemljište (močvare, džungla, pirinačana polja). Sve ovo daje povoda sumnji da bi se mogla uspostaviti neka »neprobajnost« makar i ovako suženog fronta, pogotovu ako se pravilno razmotre raspoloživi efekti.

Pisci ističu da u Tonkinu i Severnom Laosu nikad nije bilo više od 90 pešačkih bataljona, a ako se uzmu u obzir rezerve, teritorijalna i obalska odbrana, smene, nastava, odmor, itd., onda bi se za odbranu spoljnog pojasa pomenutog mostobrana moglo računati najviše sa oko 50 bataljona. Prema tome, gustina rasporeda koja bi se mogla postići na frontu od 150 km ne bi prelazila jedan bataljon na 3 km, što bi bilo sasvim nedovoljno, pošto bi realizacija jednog stvarno neprobojnog »baraža« zahtevala bar jedan bataljon na 1 km fronta, a to bi moralo dovesti do znatnog sužavanja mostobrana (*vidi skicu*).

Pored toga, pisci smatraju da bi održavanje tako jakih efektivna kao što su oni koji su se stvarno nalazili u Severnom Vijetnamu, na tako malom prostoru, pričinilo velike teškoće u pogledu zdravstvenog stanja, morala i discipline trupa, ne računajući povećanje napora koje bi trebalo tražiti od Metropole — u domenu trupnih efektivna — radi ublažavanja nedostataka mogućnosti lokalnog regrutovanja od kojeg se, u smislu već iznetog, dobrovoljno odustalo.

Najzad, i pored angažovanja tolikih sredstava za držanje celine Tonkinške Delte, odbrana ovog mostobrana ne bi omogućavala manevrovanje; ona, ustvari, ne bi pružala nikakvu zaštitu važnim postrojenjima koje bi, navodno, trebalo da obezbedi. Samim tim ona ne bi predstavljala ni odgovarajući adut na političkom kantarou kojim bi se merio i određivao definitivni status Indokineske Unije.

Pisci zaključuju da uslovi i mogućni rezultati tako nepovoljne i skućene odbrane zone Hajfonga ne bi nimalo garan-

tovali mogućnost da Vijetmin zbog nje stupi u pregovore, kada to nije učinio ni za Deltu u celini. Nasuprot tome, povećanje prestiža i snage, koje bi Ho Ši Min uživao zauzimanjem skoro celog Tonkina, kao i težak položaj koji bi imali Francuzi naslonjeni na more, sa malim prostorom za manevrovanje, daju povoda da se pretpostavi da bi bitka za Hajfong, da je do nje došlo, bila isto tako nesrećna kao i ona kod Dijen Bijen Fua.

*

Ne bih želeo da ulazim u neku polemiku niti da stanem definitivno na stranu ni pisca izvornog članka, ni njegovih kritičara. Pa ipak, podaci koji su izneti u oba odziva, nisu, po mom mišljenju, mogli da opovrgnu osnovne koncepcije admirala Kasteksa po pitanju vojno-političkog i strategiskog aspekta celokupnog problema Indokine, kako na francuskom, tako i svetском planu. No, to ne znači da u iznetim razmatranjima nema interesantnih podataka i informacija koji će pomoći čitaocima da bolje uđu u suštinu vojne (strategisko-operativne) strane postavljenog pitanja. U tom smislu usvojio bih u potpunosti završne reči pisca prvog odziva, generala Navara, koji kaže:

»Ova razmišljanja su vrlo daleko od toga da iscrpe predmet o kome je reč. Ona će, međutim, postići svoj cilj ako čitaocu pruže ideju o složenosti problema koje je postavio rat u Indokini i ako ga uvere u nemogućnost — sem da se dođe do sumnjivih zaključaka — da se ti problemi proučavaju isključivo pod jednim, makar i strategiskim uglom«.

Lj. H.

Vilhelm Troje: INVAZIJE OD 1066—1944¹)

Pošto su invazije pre Drugog svetskog rata dovoljno poznate i analizirane u postojećoj vojnoj literaturi, ovde će se prikazati samo invazije u toku Drugog svetskog rata, od 1940 do 1944, kao i zaključci koje pisac izlaže na kraju svoje studije.

Norveška 1940. Osnovna teškoća nemačke invazije u Norvešku ogledala se u tome što je invaziju trebalo izvršiti mo-

rem koje je kontrolisala znatno jača britanska flota i što je desant trebalo izvesti na više mesta norveške obale tako da se i inače slaba nemačka flota morala podeliti, umesto da se koncentriše na jednom invazionom mestu. U cilju rešenja ovog problema nemačko rukovodstvo je primenilo sasređeno komandovanje (uz celishodnu podelu kompetencija između vidova oružanih snaga), iznenađenje, smelost i zamašnu upotrebu vazduhoplovstva. Osim toga, ono je procenilo da Englezi, s obzirom na njihovu psihu, neće angažovati

¹) Wilhelm Treue »Invasionen 1066—1944«, brošura u *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, decembar 1955.

flotu u celini i time rizikovati velike gubitke, već će kalkulisati, oklevati i na taj način izgubiti dragoceno vreme.

Englezi su bili potpuno iznenađeni, a Norvežani samo delimično, jer su oni još od večeri 8 aprila 1940, uglavnom, očekivali nemački napad, tako da su mestimično u pojasu pred obalom pružili energičan otpor i Nemcima naneli znatne gubitke. Nemačka procena o britanskom oklepanju u pogledu angažovanja flote bila je realna jer ona, izuzev intervencije podmornica, nije preduzela nikakve veće akcije u cilju ometanja invazije. U tim je operacijama nemačko vazduhoplovstvo znatno paralisalo britansku flotu, tako da se tada prvi put uočio veliki uticaj vazduhoplovstva na invaziju savremenog tipa. S druge strane, britanska obavestajna služba je podbacila, jer vojno rukovodstvo uopšte nije imalo podataka o nemačkim namerama, a ni u rukovodstvu Saveznika nije bilo jedinstva, čvrste volje, jasnoće i brzine odlučivanja. Trebalo je da prođe još nekoliko godina pa da se kod njih ostvari dobra saradnja između raznih delova oružanih snaga koje su pripadale raznim nacijama.

Severna Afrika 1942. Pisac ovde iznosi da mu je još 1940 godine tadašnji načelnik mornaričkog Istoriskog odeljenja — kad je čuo da Nemačka u uslovima primirja sa Francuskom nije zahtevala severnoafričku atlantsku obalu — rekao da će se Amerikanci jednog dana iskrcati na toj obali da bi odatle preduzeli osvajanje Evropskog kontinenta.

Invazija Severne Afrike ostvarena je krajem 1942 operacijom *Buktinja*. Operaciju su izvodile tri grupacije: *Zapadna američka pomorska grupacija 34* — protiv marokanske atlantske obale; *Centralna pomorska grupacija* (sastavljena od britanskih brodova i američkih trupa) — protiv Orana; *Istočna pomorska grupacija* (sastavljena od britanskih i američkih brodova sa britanskim i američkim trupama) — protiv Alžira.

Operacija *Buktinja* predstavljala je prvu značajniju desantnu operaciju Saveznika, a samim tim i opitnu operaciju u kojoj se moglo ispitati sadejstvo između delova oružanih snaga — od najviše komande do najnižih jedinica. Tajnost, koja je ostvarena u potpunosti, bila je najznačajnija prednost ove operacije.

Desant Zapadne američke grupacije izvršen je uspešno i sa neznatnim gubicima,

jer je protivnik bio potpuno iznenađen i nije stvarno pružio nikakav otpor. Desanti ostalih dveju grupacija u Sredozemnom Moru izvršeni su sa izvesnim teškoćama i sporošću, kako usled političkih intriga, tako i zbog mestimičnog francuskog otpora (u Oranu se naišlo na žilav otpor francuskih brodova); pritom se pokazalo da kopnena vojska i flota još nisu dovoljno poznavale jedna drugu u pogledu međusobnih kompetencija i mogućnosti.

Tarava na Pacifiku 1943. Kada su američke snage krajem 1943 prešle u ofanzivu »skakanjem sa ostrva na ostrvo«, prva takva akcija snaga admirala Nimica izvršena je na Taravu, koralni atol u grupi Džilbertovih Ostrva. Ta »invazija« na Taravu, iako nije bila invazija u pravom smislu reči, vreda da bude razmotrena, jer je zbog svojih pozitivnih i negativnih iskustava postala putokaz za kasnije akcije takvog tipa na Pacifiku.

Karakteristike invazije na Taravu bile su u tome što su pre početka akcije bila potrebna specijalna i veoma obimna izviđanja, pošto su raspoložive pomorske karte bile sasvim zastarale i nesigurne i što se moralo računati sa teškoćama u savlađivanju koralnih grebena i u vezi sa plimom i osekom koja nije bila dovoljno poznata. S obzirom na dotadašnja iskustva, pripreme su izvršene veoma solidno, ali ipak sa nedovoljnim poznavanjem stanja plime i oseke. Odbrana Tarave bila je izvanredno uporna i savladana je tek posle višednevnih borbi u kojima su Amerikanci izgubili 17% svojih snaga. U ovoj operaciji, pored prećenjivanja mogućnosti avijacije, pokazali su se i drugi nedostaci: nedovoljna saradnja po vremenu između vazduhoplovnih pomorskih i desantnih akcija, nedovoljna podrška desantnih trupa iz vazduha, nedovoljan kvantitet i slab kvalitet desantnih i amfibiskih vozila, slab kvalitet radio-sredstava i nedovoljna obuka u nekim radnjama.

Francuska 1944. Saveznici su u vremenu od 1940 do 1944 postigli bitan napredak u organizaciji i tehnicima desantnih operacija, kao i potrebnu materijalnu nadmoćnost nad Nemačkom. Za invaziju Francuske izvršene su veoma obimne i mnogostruke pripreme: ostvarena je prevlast u vazduhu i na moru, koja je bila potrebna u zoni Kanala, pripremljena su mnogobrojna desantna vozila, kesoni (*Malberi*) za stvaranje dveju veštačkih luka,

naftovodna cev ispod okeana (*Pluto*), koja će omogućiti brzo i sigurno snabdevanje gorivom potrebnim za motorna vozila i avione. Sve su to bili uglavnom tehničko-industrijski problemi koje su Amerikanci uspešno rešili, koristeći svoju ogromnu industriju i iskustvo u rešavanju tehničkih problema.

Drugi još važniji zadatak za Saveznike bio je u formiranju komandnog tela koje će rukovoditi *Overlord*-om — invazijom u Francusku. I tu se taj problem postavio najpre u tehničkom obliku: formirani su mnogobrojni štabovi i drugi organi potrebni za rukovođenje takvom akcijom. Ali je osnovni problem bio u organizovanju saradnje među ljudima — rukovodiocima raznih delova oružanih snaga iz raznih nacija. Kod *Overlord*-a je određen jedan zajednički komandant za celu operaciju, stim što njegov glavni zadatak nije bio toliko u organizovanju vojnih akcija, koliko u uspostavljanju prijateljske zajednice i saradnje između svih onih koji su morali međusobno da sadejstvuju i pomažu jedan drugog. Sva dela koja se bave proučavanjem invazije Francuske 1944 slažu se u tome da je najznačajnije Ajzenhauerovo delovanje bilo baš u izvršenju ovog zadatka.

Zaključci pisca. Politička priprema invazije uvek je imala važnu ulogu u obezbeđenju pozadine i bokova invazivnih snaga. Tako je, naprimer, neutralnost SSSR 1940 nesumnjivo olakšala nemačku invaziju Norveške, jer se nemačka flota iz Istočnog Mora mogla privremeno upotrebiti za potrebe invazije, a, osim toga, nije bilo potrebno da se računa sa intervencijom Rusa na strani Engleza.

Prevlast na moru, makar i privremena, smatrala se oduvek kao preduslov za uspeh invazije. Onaj koji je nije imao morao je na neki način da je kompenzira. Kako su je Nemci kompenzirali 1940 pri invaziji Norveške izneto je ranije, ali pritom treba naglasiti da su osnovni preduslovi za uspeh nemačke invazije bili: apsolutna tajnost priprema i, u vezi s tim, potpuno ostvareno iznenađenje i oklevanje Engleske da interveniša flotom. Dakle, činjenica je da Engleska nije realizovala prevlast na moru kojom je raspolagala. Za američke akcije u Pacifiku karakteristično je to da su Amerikanci ostvarili prevlast na moru postepeno šireći područje svoje prevlasti u vezi

sa operacijama »skakanja sa ostrva na ostrvo«. Kod *Overlord*-a je prevlast na moru, kao i u vazduhu, bila potpuno na strani napadača.

Jedinstveno rukovodstvo u komandovanju, pravilno organizovano i vešto sprovedeno, pretstavlja jedan od glavnih uslova za uspeh invazije. Pozitivan primer dobro organizovanog i efikasnog rukovodstva invazije pretstavlja rukovodstvo invazije u Francusku 1944. Uspeh ovog rukovodstva zasnivao se ne samo na ličnoj sposobnosti Ajzenhauera, nego i na sposobnosti njegovih štabova pri saradnji i potrebnom potčinjavanju. Bilo bi korisno da se ispita u kojoj je meri ova sposobnost za saradnju kod američkih i britanskih oficira bila zasnovana na njihovoj privrženosti građanskim pozivima (tehničari, inženjeri, itd.) i na navici da rade radnim ekipama (*teamwork*). To im je svakako omogućavalo da se bolje snadu u raznim improvizacijama i prilagođavanjima nego oficiri kontinentalne Evrope, koji su bili više vezani za tradicionalna vojnička shvatanja o značaju naređenja i poslušnosti.

Upotreba novog oružja poželjna je kao i u ostalim dejstvima. U invaziji 1944 primenjen je niz novih sredstava: specijalni tipovi desantnih i amfibijskih vozila, kesoni *Malberi*, naftovod *Pluto*, itd.

U pogledu potrebnih luka za invazionu flotu problem se danas komplikuje zbog vazduhoplovstva. Čak i u slučaju kada bi se flota mogla prikupiti u jednoj luci, ona će morati da se postavi rasturenjeno da bi izbegla teške gubitke, koje bi pretrpela od avijacije ako bi bila koncentrisana na malom prostoru.

Mesto desanta oduvek je pretstavljalo sporno pitanje zbog raznih uslova koje postavljaju kopnena vojska i flota. Koliko se mnogo raznih uticaja mora uzeti u obzir videće se najbolje iz primera invazije Francuske 1944: tada je prostor za desant izabran na osnovu uticaja geografskih elemenata, jačine i mesta braniočevih utvrđenja, odnosa tog prostora prema polaznim lukama, mogućnosti brzog osvajanja jedne velike luke (Serbur) i potrebnih političkih razloga (Pariz).

Strategisko iznenađenje bilo je retko moguće i uslovljeno je specijalnim sticajem prilika. Iznenađenje koje su Nemci ostvarili 1940 pri invaziji Norveške bilo je potpuno samo u odnosu na Engleze,

ali ne i na Norvežane, koji su, kao što je već rečeno, iznenađeni samo u ograničenoj meri.

Taktičko iznenađenje je u prvom redu pitanje tajnosti. Ono će se u savremenim uslovima moći ostvariti samo u izvanredno povoljnim trenutnim prilikama (magla, potpuna nebudnost branioca).

Problem savladivanja pojasa pred obalom postavlja se danas vrlo oštro, jer ga branilac može urediti natenane i iskoristiti sve vrste prepreka koje će braniti odgovarajućom vatrom. Najteže gubitke imale su invazione snage 1940, na Pacifiku i u Normandiji, i to ne na otvorenom moru ili u borbi na kopnu, već pri savladivanju pojasa pred samom obalom. Ipak, problem savladivanja tog pojasa donekle

olakšava redovno velika dužina obale koju branilac ne može svuda da organizuje i mogućnost čišćenja tog pojasa pomoću bombardovanja iz vazduha, artiljerijske vatre i dejstva čamaca za čišćenje.

Služba veze, sa svojim današnjim mogućnostima, znatno olakšava rukovođenje invazivnim operacijama.

Psihologija u pogledu procenjivanja načina braniočevog verovatnog reagovanja na invaziju ima veliki značaj. Ranije je već izneto kako je nemačko rukovodstvo realno cenilo verovatan način reagovanja Engleza pri invaziji Norveške i kako je oklevanje Engleza u pogledu angažovanja flote bila slabost koja je u punoj meri iskorišćena pri ostvarenju invazije.

M. J.

Potpukovnik **Klemente Ramasco: BUDUĆNOST ARTILJERIJE¹⁾**

U ovom članku autor iznosi svoja predviđanja o budućoj ulozi artiljerije, s obzirom na iskustva stečena u Drugom svetskom ratu. U uvodnom delu on postavlja pitanje da li je artiljerija kao rod vojske još uvek živa i aktivna ili predstavlja preživelo i zastarelo sredstvo, kao i kakve bi mere u tehničkom i taktičkom pogledu trebalo preduzeti da bi se ovaj rod mogao prilagoditi zahtevima savremenog ratovanja. Pre nego što pristupa razmatranju ovoga pitanja on kaže da je artiljerija rod koji je tehnički osposobljen za vršenje manevra snažnom i masovnom vatrom na velikim prostorijama, čime odbacuje raniju definiciju po kojoj je *artiljerija rod koji se bori topom*, pošto su danas i ostali rodovi naoružani topovima (kao naprimer: pešadija, tenkovi i konjica). Karakteristiku jednog roda ne čini danas toliko naoružanje njegovih jedinica, koliko njegove vatrene mogućnosti. Ovom je definicijom data glavna karakteristika upotrebe artiljerije, koja pored klasičnog art. naoružanja danas uključuje i nove višesevne raketne bacače, atomsku artiljeriju i taktičke dirigovane projektele *zemlja-zemlja*.

Nemačka vojska, orijentisana na *Blitzkrieg*, preцениla je važnost tenka

i avijacije na štetu artiljerije. Ovakva koncepcija, u vezi sa uvođenjem u naoružanje »topa za sve svrhe« (88 mm PA), dovela je do toga da je artiljerija kao rod bila brojno relativno vrlo slabo zastupljena. Da je ova zamisao bila pogrešna, zapazilo se već 1940, prilikom forsiranja Mozela kod Sedana, gde je samo jedna divizija Guderijanovog oklopnog korpusa, koja je imala dovoljno artiljerije, izvršila zadatak, dok su pobočne bile zaustavljene vatrom francuske artiljerije. Tek pred Moskvom su se osetile sve kobne posledice nedostatka artiljerije Vermahta. Otada u nemačkoj koncepciji nastaje preokret. 1943 godine formiraju se prve nemačke artiljerijske divizije od približno po 150 oruđa, osposobljene da se u roku od 24 časa premete na udaljenja do 150 km. Kasnije su formirani još i pučkovi raketnih bacača.

Crvena armija pridaje od samog početka ogromnu važnost artiljeriji. Pred Moskvom se ova koncepcija pokazala opravdanom. U sudaru sa ruskom artiljerijom nemačke »pancerdivizije« — iako potpomognute snažnom avijacijom — ostavile su na bojnopolju 1.500 tenkova. Rusi su svoju artiljeriju sve više ojačavali i formirali čak i artiljerijske korpuse. Ona je kod Kurska zaustavila i zauvek slomila ofanzivnu moć nemačkih tenkova. U daljem toku rata sovjetska artiljerija se od odbranbenog sredstva protiv oklop-

¹⁾ L'avvenire dell' artiglieria — Ten. col. Clemente Ramasco — *Rivista Militare*, februar 1956.

nih jedinica pretvorila u napadno sredstvo na kome je zasnovana snaga daljeg prodiranja. Kod Berlina se postiže gustina od 600 oruđa na km fronta, odnosno koncentracija od 22.000 artiljerijskih oruđa.

Anglo-Amerikanci pridaju veliki značaj artiljeriji, u skladu sa postavkom da *artiljerija osvaja, a pešadija poseda*. Ogromne artiljerijske snage u Severnoj Africi bile su još više ojačane na Italijanskom frontu.

Italijanska vojska. Još u bici na r. Pijavi, 1918, italijanska artiljerija je imala otsudnu ulogu. Posle Prvog svetskog rata italijanska doktrina o upotrebi artiljerije mogla se smatrati potpuno savremenom. No, ovo nije bio slučaj sa artiljerijskim materijalom i ostalim sredstvima, koja su bila dotrajala i zastarela. Za vreme Španskog građanskog rata italijanska artiljerija je stekla izvesna iskustva. U Španiji je bila formirana prva italijanska velika artiljerijska jedinica, sastava od 3 grupe (malokalibarska, srednjekalibarska i protivavionska) od po 10 oruđa, kojom je komandant manevrovao po potrebi od fronta do fronta. Međutim, u Drugom svetskom ratu italijanska artiljerija je bila u ogromnoj nesrazmeri u odnosu na anglo-američku. To je dolazilo usled kvantitativne i kvalitativne inferiornosti oruđa, transportnih sredstava, sredstava veze i oskudice u municiji.

U drugom delu, koji govori o poukama iz Drugog svetskog rata i važnosti koja se pridaje artiljeriji, autor podvlači da je ova u svim armijama u potpunosti dokazala svu svoju vrednost. Njen je broj u toku rata svuda porastao, pojačan je kalibar divizijske artiljerije na 105—155 mm i stvoreni su višecevni raketni bacači. U svima vojskama oseća se potreba za manevrom snažnom i masovnom artiljerijskom vatrom. Konceptija Princa Eugena i Napoleona o manevru artiljerijom na bojnomoj polju doživela je svoj preporod.

U odeljku o važnosti koja se sada pridaje artiljeriji pisac iznosi da su se mnogobrojni komandanti američkih jedinica u Koreji žalili na nedostatak artiljerije, čemu pripisuju i uzrok mnogih neuspeha.

U novoj nemačkoj vojsci predviđa se i formiranje velikih artiljerijskih jedinica (brigada).

U Italiji su postojeće artiljerijske jedinice ojačane, ali Italija još ne raspolaže velikim artiljerijskim jedinicama, iako je

kao prva formirala jednu ovakvu jedinicu još u Španiji.

U Rusiji je artiljerija na najvišem stepenu. Njeni efektivni iznose 50% celokupnih oružanih snaga. Pretpostavlja se da su čak formirane i *art. armije*, s obzirom na to da postoje dva maršala artiljerije. Na paradi Prvog maja 1955 pojavilo se i neobično oruđe za koje se nije moglo dokučiti da li se radi o atomskom topu ili o nekom drugom ubitačnom sredstvu.

U trećem delu članka iznete su taktičko-tehničke karakteristike savremene klasične, raketne i atomske artiljerije i dirigovanih projektila *zemlja-zemlja*. Za klasičnu artiljeriju nije rečeno gotovo ništa novo, dok se za višecevne raketne bacače konstatuje da mogu jednovremeno pokriti vatrom površinu od 8—10 ha. Zbog slabe tačnosti pogađanja oni nisu pogodni za neposrednu podršku, a ni za gađanje pokrivenih ciljeva. Manevar vatrom im je prilično ograničen usled slabog dometa. Najbolje se koriste uglavnom za tučenje koncentracija otkrivenih ciljeva.

Atomska artiljerija može da uništi ili trajno neutrališe ciljeve prečnika do 1 km. Jednim njenim metkom može se uništiti i bataljonski čvor odbrane, artiljerijski divizion na položaju ili napadna kolona od 3 do 4 bataljona na prostoru od 3 km po frontu i dubini. Brzo je pokretljiva (50 km na čas). Usled velikog dometa (30 km) pogodna je za manevar putanjama u okviru armiskog korpusa.

Taktički dirigovani projektili mogu da neutrališu ili delimično unište ciljeve velikog prostiranja (od 5 do 15 km² i više), koji ne smeju biti bliže od 3 do 4 km od sopstvenih trupa. Sposobni su za manevar vatrom na 100 do 200 km po frontu i dubini i kao takvi pretpostavljaju snažno sredstvo u rukama viših komandanata.

U poslednjem delu, pod naslovom *Budućnost artiljerije koja se predviđa*, pisac iznosi najpre glavne uticaje atomskog ratovanja na kopnene borbe i podvlači da je pojava nuklearnog oružja element koji u najvećoj meri može da poremeti dosadašnji način upotrebe ratnih sredstava.

U ofanzivnim akcijama treba što duže biti u rastresitom rasporedu, pa se moguće koncentrisati radi otsudnog udara. Vatrevenu moć treba postizati relativno malom gustom sredstava i ljudstva. Bitku treba voditi u vidu niza dekoncentracija

i koncentracija, pri čemu je iznenađenje od presudnog značaja.

U defanzivi treba zaštitu potražiti u rastresitom rasporedu, zaklanjanju i ukopavanju. Treba imati velike i vrlo pokretljive rezerve za zatvaranje praznina nastalih iznenađnim neprijateljskim atomskim dejstvom.

Prelazeći na ulogu artiljerije u atomskoj bici, autor konstatuje da su atomska i raketna artiljerija i dirigovani projektili vrlo podesni za atomsko ratovanje, pošto sjedinjuju u sebi mogućnost rasturanja sa sposobnošću manevrovanja snažnom masovnom vatrom.

Divizion klasične artiljerije, koji se mogu uništiti jednim atomskim zrncom, mogu se samo u ograničenoj meri zaštititi rastresitim rasporedom, maskiranjem i ukopavanjem, pošto pretstavljaju jaču koncentraciju materijala i ljudstva i uvek su rentabilan »atomski« cilj. Pa i pored toga, ova se artiljerija još ne može zameniti novom, pošto raznim vrstama artiljerije odgovaraju i razni zadaci.

S obzirom na razne zadatke artiljerije, njena taktička upotreba u okviru viših taktičkih i operativnih jedinica trebalo bi da bude nešto drukčija. Naime, artiljeriju za neposrednu podršku pešačke divizije obrazovao bi po 1 divizion klasične artiljerije kal. 105 na pešački puk, s tim da se svakom puku dodele kao ojačanje još po dva divizona iz armiske artiljerijske rezerve, tako da bi na svaki bataljon dolazio po jedan divizion, a jedan bi ostao u rezervi. Ako bi se povećali domet i tačnost gađanja raketnih bacača, ova bi se artiljerija mogla sastojati od bacača kal. 100—105 umesto klasičnog naoružanja, s tim što bi divizion od 3 baterije od po 3 oruđa od 12 cevi bio vatrena jedinica. Artiljerija opšte podrške sastojala bi se iz 1 divizona raket-

nih bacača 150 mm od 3 baterije po 9 oruđa od 10—12 cevi, 1 divizona topova ili teških haubica 155 mm i 1—2 divizona kao ojačanja, s tim što bi se ove jedinice ubuduće mogle zameniti i atomskim topovima sa znatno manje moći.

Armiski korpus imao bi artiljerijsku grupu od 1 divizona atomskih topova od 2—3 baterije (po jedno oruđe) i 2—3 srednjekalibarska divizona.

Armija bi imala 1 divizion dirigovanih projektila (*zemlja-zemlja*) od po 2—3 baterije sa po jednim oruđem za manevar vatrom na ciljeve strategijske važnosti, i 1 artiljerijsku diviziju od artiljerijskih grupa od po nekoliko divizona klasične artiljerije 105—155 mm i nekoliko divizona raketnih bacača 105 i 150 mm. Ova bi divizija služila za artiljerijsko ojačanje pešačkih divizija, za trenutnu zamenu jedinica uništenih atomskim dejstvom, za masovnu upotrebu artiljerije na sektorima gde ne bi pretela atomska opasnost. Ona bi imala i zadatak da organizuje topografsko-balističku pripremu i osmatranje, da pronalazi ciljeve na celoj armijskoj zoni i da priprema elemente za sektore na kojima se predviđa težište artiljerijske vatre.

Ovakvom bi upotrebom artiljerije komandanti velikih jedinica raspolagali adekvatnim i proporcionalnim volumenom artiljerijske vatre. *Vatreni malj* bi se povećavao postepeno po dimenzijama, snazi i zoni dejstva — prelaskom iz viših taktičkih jedinica u operativne, a manevar vatrom bio bi moguć kod svih velikih jedinica. Artiljerija u rukama komandanata ovih jedinica bila bi element najsigurnije, najbrže, najelastičnije i najekonomičnije intervencije u bici i ostala bi i ubuduće odlučujući faktor pobjede.

Sr. K.

Potpukovnik V. F. Kephorn: UTICAJ NUKLEARNOG ORUŽJA NA VOJNE OPERACIJE¹⁾

Pisac ovog članka analizira uticaj nuklearnog oružja na borbena dejstva divizije u raznim uslovima (uglavnom u

¹⁾ The effects of atomic weapons on military operations, by lieutenant colonel W. E. Caplehorn, *Military Review*, januar 1956. Članak u izvodu preštampan iz *Australian Army Journal*.

odbrani). On veruje da će taj uticaj na taktička dejstva jedinica biti veliki, ali ne i onakav kako to smatraju neki ekstremisti — da će ono promeniti prirodu bojišta i dovesti do ratovanja »pritiskom na dugme«. Pisac smatra da će se iz opsežnih studija koje su u toku dobiti rešenje koje će zahtevati promene u organizaciji i metodama, »kako u taktici, tako i u ad-

ministraciji«, ali da do promene u taktičkim principima neće doći.

Pri analizi uticaja nuklearnog oružja na taktička dejstva, pisac polazi od pretpostavke da će buduća taktika imati uglavnom da računa sa uticajem atomskih bombi male do srednje razorne moći (mada nije isključena upotreba hidrogenskih bombi), da će se ova oružja moći bacati na cilj kao bombe, granate ili dirigovani projektili, sa tačnošću koja bi odgovarala tačnosti teške artiljerije i da se pred taktiku i dalje postavlja problem: kako se suprotstaviti neprijatelju koji ne koristi nuklearno oružje, tj. koliko se daleko može ići u organizacionim promenama jedinica a da one ne postanu neupotrebljive u slučaju rata koji bi se, u celini, ili u pojedinim fazama, vodio samo konvencionalnim oružjem. Pri tome se autor oslanja na poznate podatke o učincima nuklearnog oružja iznesenim u knjizi *Effects of Atomic Weapons*, koja je pripremljena u naučnoj laboratoriji u Los Alamosu (SAD) i važi kao zvanična publikacija. Da bi došao do željenih rezultata, on je uzeo u razmatranje učinke jedne 20-kilotonske, t.zv. nominalne atomske bombe na trupe u normalnoj odbrambenoj zoni divizije britanskog tipa. Pri ispitivanju ovih učinaka autor je pretpostavio tri slučaja: prvi, najgori, kada su i sva živa sila i oprema na otvorenom polju i nezaštićene; drugi, najbolji, kada je sva živa sila zaklonjena pokrivanjem debljine najmanje pola metra, a oruđa i oprema ukopani do praktične mere; i treći, neka sredina, kada se živa sila nalazi u rovovima dubine 130 sm, ali bez pokrивke, izuzev komandnih mesta, dok su vozila i oruđa delimično ukopana.

Očigledno je da bi u prvom slučaju jedna ili dve nominalne atomske bombe, ukoliko bi bile pogodno plasirane, nanele tolike gubitke da bi odbrana ove divizije bila dovedena u pitanje. Pretpostavlja se da bi eksplozija atomske bombe mogla da eliminiše 3—4 bataljona.

U drugom slučaju kada bi svako imao pokrивku od najmanje pola metra i bio spreman za doček atomskog napada, pod pretpostavkom da atomska uzbuna blagovremeno bude data, ne bi trebalo očekivati uništenje više od jednog bataljona, pa i to samo u slučaju kada bi nulta tačka eksplozije bila iznad same jedinice. Od eksplozije bi bilo malo gubitaka, dok se

sekundarni učinci ne bi mogli sasvim predvideti. Analizirajući ovaj slučaj, autor ceni da bi do gubitaka došlo uglavnom usled radijacije, dok bi toplotni učinak bio eliminisan — ukoliko trupe ne bi bile ozleđene plamenom zapaljenih zgrada, odnosno drveća u šumi.

Ocenjujući ova dva slučaja kao ekstremna (do njih u praksi može veoma retko doći) autor analizira treći, najverovatniji slučaj, tj. kada živa sila može da se skloni u zaklone, odnosno rovove dubine 130 sm, ali bez gornje pokrивke. Tada će gubici zavistiti od pravca protezanja rovova u odnosu na tačku eksplozije, visine tačke rasprskavanja i položaja svakog pojedinca u njegovom rovu u momentu eksplozije. Povrede od drvene građe po zaklonima moguće su pritom čak i na 2.400 m od tačke eksplozije. A pošto bi jedna jedinica izgubila borbenu vrednost ako bi izgubila više od 25% efektivna, on predlaže da se poveća broj osnovnih potčinjenih jedinica u okviru jedne formacije kako bi se održao »izbalansirani raspored« čak i u slučaju kada se jedna ili dve osnovne jedinice te formacije izgube. Međutim, i tom povećanju broja osnovnih jedinica ima granica, jer se preteranim rasturanjem ljudstva na manje grupe ne bi mogla održati borbena sposobnost u konvencionalnom smislu. On preporučuje da jedinica ranga puka (odnosno borbena grupa ili smanjena divizija) ima najmanje 5 bataljona, »tako da se balans održi uprkos gubitka jednog ili dva kompletna bataljona«. Zato predlaže da se smanji brojno stanje pešadiskih bataljona, povećanjem broja automatskih oruđa u njima i poboljšanjem organskih oruđa za podršku. Međutim, ni ovo nije lako postići jer »svako novo automatsko oružje znači povećanje osoblja u administrativnom repu«, koje je i sada veoma brojno tako da se administrativni balast mora drastično smanjiti.

Za rezervu je potrebna pokretna snaga koja bi bila spremna za upotrebu u onom momentu kada neprijatelj, pre nego što je postigao postavljeni cilj, dostigne vrhunac svojih napora. Ona mora biti prikupljena, bez obzira na to što u tom slu-

čaju pretstavlja privlačan atomski cilj. Ako bi se ona — zbog atomske opasnosti — ipak morala rasturiti, onda je nužna brižljiva organizacija sadejstva i probe u cilju njenog brzog i efikasnog prikupljanja i upotrebe. Ako bi ostala prikupljena, rezerva bi se morala ukopati sa pokrivkom odgovarajuće debljine i dobro maskirati.

Protiv jedinica na dobro pripremljenom položaju treba upotrebiti bombu koja bi mogla da uništi jedinicu jačine bataljona. To bi bila bomba od 5—10 kilotona, tj. jedna četvrtina do jedne polovine nominalne atomske bombe, dok bi hidrogenska bomba, koja je nekoliko puta skuplja od atomske, bila ekonomičnija »pošto hidrogenska bomba ima veće dejstvo na zaštićene nego atomska na nezaštićene trupe«.

Formaciju artiljerije ne treba menjati, jer bi veći broj artiljerijskih jedinica zahtevao i veći broj vatrenih položaja, koje bi u novim uslovima bilo veoma teško

naći zbog opšte težnje za rasturanjem. Autor dalje smatra da ni atomski topovi nemaju velika preimućstva zbog teškoća plasiranja i maskiranja, dok oruđa pod komandom taktičkih starešina imaju izvrsnu prednost, zbog brzine koja će pri upotrebi nuklearnih oružja igrati presudnu ulogu.

Od »atomskih ciljeva« za branioca su najvažniji »atomsko kontrabatiranje«, tj. uništenje neprijateljskog nuklearnog oružja, zatim artiljerija, štabovi (ako su tačno određeni), prirodne prepreke (ako je neprijatelj na njih »uzjahao«) i ciljevi u dubokoj pozadini (na oko 80 km).

Radi proučavanja i davanja saveta komandantu po raznim atomskim problemima, po kojima još nijedna armija nema praktičnog iskustva, autor predlaže da se štabu svake veće formacije, počev od divizije naviše, dodeli i štab naučnih savetnika i stručnjaka rodova vojske.

D. Š.

Major Džek Dabs: PREVODIOCI I TUMAČI U ARMIJI¹⁾

Pisac ovog članka smatra da je jedna od najvećih prepreka u međunarodnim odnosima i pravilnom razumevanju u tome što ljudi jedne zemlje ne govore jezikom koji bi bio razumljiv i drugim narodima. Posle konferencije u Kazablanki Čerčil nije samo u šali rekao da je najveća pomoć Saveznicima bila što Britanci i Amerikanci govore jednim jezikom.

Ovom problemu u Američkoj armiji poklanjalo se vrlo malo pažnje pred Drugi svetski rat. Pisac ga je uočio prilikom jednog predavanja u Fort Beningu, 1941, kada je predavač jednostavno pomenuo da »lokalno stanovništvo« može da posluži kao važan izvor podataka o snazi, mestu i dejstvu neprijatelja. Kada je kasnije zapitao nastavnika kako zamišlja da dobije te podatke od onog dela »lokalnog stanovništva« koje ne govori engleski, ovaj mu je lakonski odgovorio da je to moguće, jer se u svakom puku mogu naći ljudi sa dovoljnim poznavanjem odgovarajućeg jezika.

Međutim, tek je u početku rata ustanovljeno da ovom pitanju nije ranije posvećevano dovoljno pažnje. U zvaničnim

dopisima Ministarstva rata uočavao se ovaj problem i zahtevala se veća pažnja prilikom uzimanja i proveravanja personalnih podataka specijalista, a posebno poznavalaca jezika. No, malo se koristi postiglo od naredenih mera, jer izvršioci ankete nisu savesno pristupili ovom zadatku, te su obrasci AG20 (osnovnih podataka boraca) ostali u ovom smislu nepopunjeni. Ni za oficirski kadar takvi podaci nisu postojali. Tek marta 1942 svi su oficiri ispunili karton o stručnim sposobnostima (obrazac 66-1).

Pisac se zatim osvrće na otvaranje posebnih škola i kurseva u Armiji uproleće 1942. Upočetku su ti kursevi trajali 6 meseci. Izbor slušalaca vršio se putem kratkog, usmenog ispitivanja ljudi koji nešto znaju o jeziku. Za nastavnike su korišćeni veterani iz Prvog svetskog rata koji su već raspolagali izvesnim iskustvima u pogledu ispitivanja zarobljenika. Kurs se zasnivao na obnavljanju znanja iz

¹⁾ Translators and interpreters in The Armed Forces, by major Jack A. Dabbs — *Military Review*, januar 1956.

nemačkog jezika: čitanju i prevodu teksta iz nemačke vojne literature, predavanju iz nemačke istorije i psihologije i, najzad, sticanju prakse u ispitivanju lokalne grupe nemačkih interniraca.

Kasnije kurseve obrazovali su oficiri sa dobrim poznavanjem nemačkog jezika, a trajali su 8 nedelja. Slušaoci su čitali teže nemačke tekstove, prolazili kroz opštu nastavu iz obaveštajne službe i upoznavali se sa nemačkom vojnom organizacijom. Mornarica je obrazovala posebne kurseve za japanski jezik, koji su trajali 18 meseci, i dobijala dobre prevodioce i tumače.

Početakom 1944 Armija je formirala šestomesečne kurseve za japanski jezik. Kursevi za osnovne jezike (nemački, španski i francuski) dali su dobre rezultate, ali je zato poseban problem predstavljalo pitanje burmanskog, persiskog, tibetanskog, malajskog, turskog i hindustanskog jezika. Pri obrazovanju Komande Persiskog Zaliva, Amerikanci su zatekli izvesne ustanove koje su problem jezika rešile upotrebom mesnog stanovništva. Komanda je imala samo dva oficira koji su govorili iranski, te su se morali osloniti na Irance koji govore engleski, na organe američke ambasade i britanske predstavnike koji su već bili dobro pripremljeni.

Osnovni nedostatak u pogledu tumača leži u njihovoj nekontrolisanoj upotrebi, jer je poznato da samo poznavanje jezika nije dovoljno. Postoje razne kategorije tumača izabраниh u Armiji. Oni potiču iz prve ili druge generacije emigranata koja poznaje osnove odgovarajućeg jezika. Prva generacija, često izbeglice ili begunci, najbolje poznaje jezik ali, prebačena u zavičaj, ispoljava izvesnu pristranost ili grubost u odnosima, te se može izjednačiti sa prevodiocima domorocima. Druga generacija pak predstavlja naturalizovanog Amerikanca, čije je znanje naklonjeno površnosti, netačnosti i ograničeno na usko poznavanje kućnih predmeta i t. sl. Kako takvi ljudi ipak poznaju osnove rečeničkog sklopa, potrebna im je školska nastava za usavršavanje jezika i specijalna vojna obuka da bi se razvili u izvršne tumače.

Posebnu kategoriju predstavljaju tumači uzeti na licu mesta. S obzirom na rasprostranjenost engleskog jezika u svetu, smatra se da će se svuda naći ljudi koji

u različitom stepenu govore engleski, a koji u isto vreme dobro poznaju lokalni jezik i mesne prilike. Prema tome, treba samo posvetiti pažnju njihovom izboru, kao i kontroli prevoda — s obzirom na nedovoljno poznavanje vojne terminologije i mogućnost netačnih prevoda. Stoga njihovi rukovodioci treba da očinskom brigom nadziru ovo osoblje; ako je potrebno, treba da im pruže i telesnu zaštitu jer, dok se izjednačuju sa američkim trupama, otuđuju se od svojih zemljaka. S druge strane, svakom rukovodiocu nameće se automatski i briga o obezbeđenju pogodnih stanova za njihove porodice i da po potrebi intervenišu kod lokalnih organa vlasti radi regulisanja ovog pitanja.

Međutim, ova vrsta tumača ispoljava tendenciju da prevodi više onako kako misli da Amerikanci žele da čuju, nego kako je to stvarno rečeno; ova opasnost postoji naročito u oblasti Dalekog Istoka, gde učtivost ima poseban značaj, što običan Amerikanac nije u stanju da shvati.

Kao zaključak iz prethodnog izlaganja proizilazi da Američka armija treba da se što manje oslanja na sposobnost lokalnog stanovništva i da osposobljava svoje sopstvene lingviste.

Upočetku su na kursevima u Armiji bili obuhvaćeni samo vojnici, a kasnije je regulisano da oficiri budu odgovorni za tumačenje i prevode, te su se ovi morali privići bilo za lično obavljanje ovoga posla, ili za njegov nadzor. Stoga su danas oficirski kursevi za jezike bitni deo programa ove vrste obuke.

Za obične prevode i svakidašnja ispitivanja, lice naklonjeno ovom radu može se osposobiti za godinu dana intenzivnog rada. Njegovo usavršavanje i iskustvo postiže se na praktičnom radu. Ovakva su lica veoma korisna jer, poznavajući tehniku i naoružanje, vrlo dobro vladaju vojnom terminologijom, a sa druge strane, kada nisu angažovana na ovom poslu, mogu biti iskorišćena i za druge dužnosti.

U svakom slučaju, izučavanje jezika zahteva ogromno strpljenje, duge časove rada i naviku na pamćenje. Učenik se ne sme plašiti učinjenih grešaka, već mora biti spreman da prihvati ispravke. Nema razlike u učenju između mladih i starijih. Svi oni mogu da postignu dobre rezultate, a pritom je važna individualna naklonost.

Sva dosadašnja razmatranja odnosila su se na obične prevode, ispitivanje zarobljenika i svakodnevni odnos sa organima civilnih vlasti. Za poslove na višem nivou, kao što su razne konferencije opšte-nje između vojnih rukovodilaca, politički odnosi, konferencije za štampu i drugi važni službeni odnosi — potrebni su tumači *eksperti*. Za takve poslove potrebni su posebno školovani ljudi sa velikim iskustvom u oba jezika. Kao istaknuti primer pisac navodi porodicu Andervud, čiji su članovi radili kao zvanični tumači američke vojne vlade u Koreji 1945-50 godine i u periodu korejskih pregovora o primirju 1953-1954. Oni su odgajeni u Koreji, u misionarskoj porodici, služili su se sa oba jezika od rođenja, a kasnije su školovani u SAD; zatim su duže vreme proveli u Koreji i bili u kontaktu sa mesnim stanovništvom. Upoznati su sa američkom i korejskom istorijom, sociologijom i mesnim prilikama.

Pisac navodi da univerzitet u Moskvi ima školu za obuku prevodilaca, koja daje dobro izvežbane i sposobne tumače i prevodioce. Ostale veće zemlje takođe imaju specijalnu obuku za ovu vrstu kadra. Ističe se da su Amerikanci u odnosima sa drugim narodom često prinuđeni da se oslone na tumače koji dolaze s druge strane. Tu nije u pitanju samo eventualna netačnost u jeziku, već je to i »ponižavajuće« za Amerikanca monolingvistu.

U članku se dalje navodi da *nijedan jezik ne dopušta bukvalno prevođenje od reči do reči*. Obično celu rečenicu treba preinačiti i dodati joj neutralne elemente da bi se dobio smisao koji odgovara stilu drugog jezika. Stil jezika je čudno komplikovan, te mala neslaganja često dovode do velikih razlika. Stoga se tumač ne sme smatrati kao automat koji će slog jednog jezika jednostavno emitovati na drugi. Dobar prevodilac se mora blagovremeno pripremiti, raspitati o predmetu o kome će se diskutovati i ko će, verovatno, govoriti. On mora predmet diskusije primiti unapred i pošto ga pregleda, postaviti poseban spisak reči. Često će pro-

učavati prepise prethodnih govora onih lica koja će ponova nešto izlagati, a sve da bi se navikao na stil te osobe. Na vrlo važnim sastancima često je unapred pripremljen zapisnik govora, a kasnijim pozivanjem na zapisnik vrše se ispravke i prečišćavanje teksta.

Preporučuje se da, pored zvaničnog tumača mora biti još neko ko razume taj jezik, da bi se tako izbegla mogućnost pogrešnog tumačenja. Ako nešto nije potpuno jasno treba to ponoviti, naročito tamo gde je mogućna dvosmislenost. Prevod treba da pruži slušaocu potpuno isti smisao, kao kad bi slušalac izrazio to isto na sopstvenom jeziku. Ovo se proveravanje može sprovesti preko lica koje nema dovoljno znanja jezika za tumačenje, ali koje ga toliko poznaje da može povremeno činiti primedbe prevodiocu. Za ove kontrolore tumača mogu se koristiti osobe sa »površnim« znanjem jezika. Svaki diplomirani slušalac iz Vest Pointa i Anapolisa već ima takve osnove, te bi ta »obaveza« trebala da važi i za svakog rezervnog oficira, pošto američke vojne škole nude povoljne uslove za takvu obuku.

Na kraju članka pisac izvodi zaključak da su Amerikanci imali najbolji izvor tumača iz religioznih grupa koje su duže vreme provele u inostranstvu. Međutim, sa porastom nacionalne svesti i pokretima za oslobođenje u prekomorskim zemljama, sve je manje ovih misionara, te ovaj pouzdani izvor prevodilaca presušuje. Stoga jedino trajno rešenje ovog problema leži u obuci odabranih vojnih lica. Kao dopunu ovima treba upotrebiti rezervno osoblje čije civilne dužnosti obezbeđuju dalje usavršavanje u ovom smislu.

*

Smatram da je gornji prikaz interesantan sa gledišta koliko se ovom problemu poklanja pažnja u nekim inostranim armijama. Vrlo je verovatno da će ubuduće ovo pitanje dobiti još veći značaj, s obzirom na međusobne odnose i saradnju, ne samo u ratu nego i u miru.

D. M.

Kapetan Biderman: OPRAVDANOST POSTOJANJA KONJA U SAVREMENOJ ARMIJ¹⁾

U skladu sa razvitkom tehnike, privrede, vojnih nauka i ostalih uticajnih faktora, armije mnogih zemalja pristupaju manjoj ili većoj reorganizaciji svojih sastava, nastojeći da ih što više prilagode uslovima eventualnog rata. Tako se, na primer, sada u Švajcarskoj pojavljuju brojni glasovi koji smatraju da konju više nema mesta u moderno opremljenoj armiji i da ga treba zameniti raznim tehničkim sredstvima — helikopterima, automobilima, motornim saonicama, žičanim železnicama, itd. Međutim, kapetan Biderman ustaje protiv tendencije prekomernog »motorizovanja« transporta. Kao potvrdu svog stava on navodi iskustvo jednog nemačkog učesnika iz Drugog svet-skog rata koji tvrdi da je već u prvoj godini rata, dok je Nemačka armija bila takoreći još ne-taknuta, bilo situacija u kojima su konji bili jedino sredstvo za pokret vozila, tako da bi snabdevanje bez njih uopšte bilo nemoguće. On dalje ističe da su čak i Amerikanci u operacijama u Italiji angažovali preko 11.000 konja i mazgoi, od kojih su veliki deo morali prevoziti iz prekomorskih zemalja, i da su u Korejskom ratu, u nedostatku konja, morali formirati nosačke kolone. Međutim, često se može čuti nastrano mišljenje da se za rad sa konjima, na slučaj potrebe, može upotrebiti bilo koje ljudstvo, pa čak i neobučeno. A takvo shvatanje, prema mišljenju jednog drugog nemačkog uče-

snika u ratu, velikim je delom bilo uzrok što nemačkim trupama nije uspeo prodor do petrolejskih polja u oblasti Bakua. Motorna vozila su bila potpuno otkazala. Konja je bilo na raspolaganju, ali nije bilo ljudstva obučenog za rad sa njima. Tako su konji, zbog nerazumevanja i neznanja, propadali i lipsavali. Ali su oni, čak i tada, učinili i poslednji napor i obezbedili čoveku bar siromašan obrok hrane.

Autor zatim ukazuje na ozbiljne teškoće koje se nameću u vezi sa snabdevanjem helikopterima, kao što su nedovoljan broj mašina, potreba za rezervnim delovima i mašinama, obučavanje pilota, osetljivost mašina na neprijateljsko dejstvo sa zemlje, a naročito iz vazduha, ograničene mogućnosti rada u uslovima rđavog vremena i dr. Što se tiče *motornih vozila*, činjenica je da konstruktori od poslednjeg rata naovamo nisu učinili nikakav značajniji korak u pogledu povećanja njihove pokretljivosti van drumova, tako da su automobili sa pogonom na sve točkove i guseničari još i danas gotovo jedina terenska sredstva ove vrste.

Na kraju autor kaže da bi bilo nerazumno boriti se protiv novih i savremenih transportnih sredstava ali je isto tako kratkovidno i neodgovorno odbacivati već ranije isprobana sredstva, koja su dokazala svoju vrednost, samo zato da bi se mogla uvesti neka druga koja, bilo zbog svoje osetljivosti, bilo zbog skupoće, nepokretljivosti ili jednostranosti, nisu uvek u stanju da osiguraju transportovanje teških pešadiskih oruđa ili sredstava snabdevanja. A to, drugim rečima, znači da doba upotrebe konja još nije završeno!

¹⁾ Hptm. H. Biedermann, Existenzberechtigung der Pferde in einer künftigen modernen Armee, *Allgemeine schweizerische Militärzeitschrift*, februar 1956.